

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**VYUŽITÍ METOD DRAMATICKÉ VÝCHOVY PŘI
PRÁCI S EMOCEMI V EDUKAČNÍM PROCESU V MŠ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Schönová, DiS.

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: MgA. Eva Gažáková, Ph.D.

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2022

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji MgA. Evě Gažákové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování hodnotných rad a inspirativních nápadů a za její citlivý trpělivý přístup.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	2
ÚVOD.....	3
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1.1 EMOCE.....	5
1.1.1 Dělení emocí.....	6
1.1.2 Emoce v současném světě	7
1.2 VÝVOJ EMOCÍ V JEDNOTLIVÝCH ETAPÁCH ŽIVOTA PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	8
1.2.1 Prenatální období.....	8
1.2.2 Novorozenecké a kojenecké období	8
1.2.3 Batolecí období.....	9
1.2.4 Předškolní období.....	9
1.3 EMOCE V RVP PV	12
1.4 EMOCE V RÁMCI ŠVP MATEŘSKÉ ŠKOLY OSEK	14
1.4.1 IB „Poznej sebe, poznej nás“.....	14
1.4.2 IB „Barvy podzimu“	14
1.4.3 IB „Čas radosti, veselosti“.....	15
1.4.4 IB „Zima je prima“	15
1.4.5 IB „Přišlo jaro do vsi“	15
1.4.6 IB „Podívej se sem a tam, já jsem přece Evropan“	15
1.5 DRAMATICKÁ VÝCHOVA	15
1.5.1 Úkoly dramatické výchovy.....	16
1.5.2 Principy dramatické výchovy	17
1.5.3 Dramatická výchova v edukačním procesu v MŠ	18
1.6 POHÁDKA V MŠ	19
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	21
2.1 AKČNÍ VÝZKUM.....	21
2.1.1 Literárně dramatický projekt	22
2.1.1.1 Fáze zjišťovací.....	23
2.1.1.1.1 Den první.....	23
2.1.1.1.2 Den druhý a třetí.....	29
2.1.1.1.3 Den čtvrtý	33
2.1.1.1.4 Shrnutí zjišťovací fáze.....	37
2.1.1.2 O třech prasátkách	37
2.1.1.2.1 Den pátý – úvod	38
2.1.1.2.2 Den šestý – hlavní část	41
2.1.1.2.3 Den sedmý – hlavní část.....	50
2.1.1.2.4 Den osmý (a dále) – závěr.....	54
2.1.1.2.5 Doplnující činnosti	58
2.2 ZHODNOCENÍ A VÝSLEDKY AKČNÍHO VÝZKUMU	58
ZÁVĚR	60
RESUMÉ	62
SEZNAM LITERATURY.....	63
SEZNAM OBRÁZKŮ	66
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

MŠ – mateřská škola

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

TVP – Třídní vzdělávací plán

IB – integrovaný blok

DV – dramatická výchova

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je „Využití metod dramatické výchovy při práci s emocemi v edukačním procesu v MŠ“. Zvolila jsem jej na základě svého předchozího studia Vyšší odborné školy herecké v Praze, kde jsem byla v každodenním kontaktu nejen s metodami dramatické výchovy, ale také s vlastními emocemi. Uvědomění si křehkosti lidského nitra a nutnosti vnímavého přístupu k němu bylo také primárním krokem k rozhodnutí stát se učitelkou v MŠ.

V rámci své dvouleté pedagogické praxe v Mateřské škole v Oseku jsem zjišťovala, že ačkoliv je práce s emocemi teoreticky zahrnuta jak v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, tak ve Školním vzdělávacím programu naší mateřské školy, prakticky se jí jako učitelé věnujeme sporadicky a okrajově. Emoce jsou součástí člověka už v prenatálním období vývoje, v dětském věku se navíc objevují bezprostředně a s velkou intenzitou, a proto je z mého pohledu důležité s nimi děti seznamovat a zjistit, do jaké míry chápou vnitřní pochody sebe sama a svého okolí, zda jsou schopné je popsat a pracovat s nimi.

Rozhodla jsem se proto zpracovat akční výzkum, jehož hlavním smyslem bude zkvalitnění a prohloubení edukačního procesu práce s emocemi – ráda bych dětem emoce zprostředkovala, přiblížila a poskytla jim tak možnost bez obav je prožít.

Jako hlavní cíl bakalářské práce jsem stanovila vytvoření literárně-dramatického projektu pro předškolní děti zaměřeného na práci s emocemi a jeho ověření v praxi v rámci akčního výzkumu. S literárně-dramatickým projektem jsem se seznámila prostřednictvím knihy MgA. Jitky Míčkové „Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ“. Následnou účastí na jejím vzdělávacím semináři jsem si vyzkoušela i praktické provedení takto pojaté lekce. Všechny aktivity literárně-dramatického projektu realizovaného v rámci této bakalářské práce jsou inspirovány a provázány pohádkou „O třech prasátkách“.

Vzhledem k citlivosti tématu bylo nezbytné dát dětem bezpečný prostor, ze kterého je možné kdykoliv vystoupit – příliš jsem proto nepřemýšlela, jakou cestou se v rámci svého výzkumu vydám. Metody dramatické výchovy hojně využívám od počátku svého působení v MŠ, opírám se své osobní zkušenosti (studentské i pedagogické) a děti v rámci dramatické hry vždy reagují aktivně, zaujatě a bez zábran.

Záměrem samotného výukového projektu je na základě prožitkového učení zcitlivovat děti vůči emocím. Mezi sledované cíle patří, aby dítě získalo povědomí o tom, že

„emoce“ máme všichni, že jsou něčím, co cítíme, prožíváme a potkáváme se s nimi celý život. Dalším cílem je motivovat dítě, aby o emocích mluvílo, přemýšlelo, dávalo je najevo beze strachu a empaticky přistupovalo k emocím druhých. Cíl je také pochopit, že všechny emoce – kladné i záporné – jsou v pořádku a společně si ukázat cesty k jejich rozpoznání a zacházení s nimi.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 EMOCE

Emoce určují a ovlivňují kvalitu našeho života, objevují se v každém vztahu. „*Mohou nám zachránit život, ale také natropit hodně škod. Přimějí nás chovat se realisticky, způsobem přiměřeným dané situaci, ale také tak, že toho později velmi litujeme.*“¹ Pokud budeme již od dětství zkoumat emoční spouštěče, možná v dospělosti rozpoznáme, kdy emoce přichází a dokážeme se rozhodnout, zda ji chceme korigovat nebo nechat plynout.²

Výraz „emoce“ pochází z latinského slova „*motere*“, což v překladu znamená pohybovat se. Z významu je patrné, že emoce nás nutí konat – vyvolávají v nás stavy, které mnohdy vyústí v konkrétní akci nebo jednání; obvykle bývají reakcí na podnět zvenčí. Emoce jsou psychickými a sociálními procesy subjektivního prožívání kladného či záporného zážitku, bývají pro člověka pohonem k něčemu fyzickému. Provází je fyziologické změny (srdeční tep, dýchání) a projevy motorické (gestika, mimika). Charakteristickými rysy emocí jsou zejména aktuálnost, spontánnost, předmětnost, protikladnost, osobní zaujetí a vliv na paměť.³

Emoce jakožto popudy k činu napomáhají lidstvu směřovat k cíli, zvládat nebezpečné situace či pocit ztráty. Každá z emocí zaměřuje pozornost člověka různými směry, zakódovanými v průběhu evoluce do našeho nervového systému. Vědci stále bádají, proč emoce zastupují v psychice člověk tak významnou roli a v krizových situacích zcela upozadí intelekt.⁴ Silný vliv emocí na racionální myšlení zapříčinil už samotný vývoj lidského mozku. Emoční centra, jež se vyčlenila z mozkového kmene (nejprostší část mozku), o miliony let předčila vznik center racionálních v šedé kůře mozkové, zodpovědné za kognitivní funkce. U primátů, a zejména u lidí, je mozek vyvinut tak dokonale, že jsou schopni projevovat daleko větší škálu emocí než jakýkoliv jiný živočich.⁵

¹ EKMAN, Paul. Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-81-3. S. 13.

² EKMAN, pozn. 1, s. 16.

³ WHARAM, Jane. Emoční inteligence: cesta do středu sebe sama. Praha: Práh, 2014. ISBN 978-80-7252-542-3. S. 23.

Emotivita | Emoce, afekty, nálady, citové vztahy. Studium psychologie [online]. Copyright © 2020 Všechna práva vyhrazena [cit. 27.03.2022]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/13-emotivita-emoce-afekty-nalady.html>.

⁴ GOLEMAN, Daniel. Emoční inteligence. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložil Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6. S. 13-14.

⁵ GOLEMAN, pozn. 4, s. 19-20.

Emoce jsou tedy tělesnými prožitky, které pociťujeme v určitých situacích. Nelze je vytěsnit, jsou naší permanentní součástí a mění pouze intenzitu – mohou být zcela nepatrné nebo naopak velmi intenzivní. Fakt, že disponujeme emocemi, je prakticky znakem života.⁶

1.1.1 DĚLENÍ EMOCÍ

Existuje řada teorií vymezujících primární emoce – některé staví na jedinečnosti neurobiologického okruhu v mozku, jiné jsou založeny na charakteristické mimice konkrétní emoce; další z teorií poukazuje na to, že emoce se projevují různými tělesnými reakcemi organismu bez záměrného zpracování podnětu.⁷ Z tohoto výčtu je zřejmé, že jednoznačné vyčlenění základních emocí je takřka nemožné. V práci jsou uvedeny teorie, o které se akční výzkum převážně opírá.

Biddulph⁸ pracuje se čtyřmi základními emocemi, a těmi jsou:

- strach
- radost
- smutek
- hněv

Vcelku jednoduše vystihl, že stejně jako se míchají barvy, mísí se také emoce a vznikají tak barvitě kombinace.

Dle Golemana⁹ lze emoce rozdělit na sedm univerzálních:

- hněv
- strach
- štěstí
- láska
- překvapení
- odpor
- smutek

Ekman¹⁰ pak popisuje vlastnosti, které jsou obecně platné pro všechny emoce:

⁶ BIDDULPH, Steve. Proč jsou šťastné děti šťastné. Vyd. 4. Přeložil Jana PIŠTOROVÁ. Praha: Portál, 2008. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-496-0. S. 56.

⁷ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, Iva. Emoce: regulace a vývoj v průběhu života: funkce a zákonitosti emocí, sociální a kulturní souvislosti, měření emocí. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5128-3. S. 31.

⁸ BIDDULPH, pozn. 6.

⁹ GOLEMAN, pozn. 4, s. 16.

¹⁰ EKMAN, pozn. 1, s. 268.

- jde o subjektivní vjemy spojené s fyziologickými změnami
- emoční prožitek není limitován časem (může obsáhnout vteřiny i hodiny); při dlouhodobějším trvání přechází emoce v náladu
- emoce se vždy vztahuje k něčemu pro jedince podstatnému
- emoce nepřichází s vědomým rozhodnutím, ale zcela samovolně
- hodnocení okolního dění probíhá automaticky
- v tzv. refrakterní fázi náš mozek odsouvá informace nekorespondující s aktuálně prožívanou emoci
- emoci si uvědomujeme a začínáme ji korigovat až s ukončením hodnotícího procesu
- reagujeme na univerzální emoční témata, ale zahrnujeme i osobní životní zkušenost
- konání je motivováno mírou touhy po emočním prožitku
- ostatní lidé jsou schopni na základě univerzálních signálů poznat naše emoční rozpoložení
- lze odhalit uměle „vyrobený“ emoční výraz
- úsměvem skrytou emoci lze rozpoznat prostřednictvím mimiky

1.1.2 EMOCE V SOUČASNÉM SVĚTĚ

V současnosti se lidé zaměřují na své nitro a rozebírají emoční prožitky více než kdykoliv dříve. „*Avšak zatím co naši primitivní předkové dokázali své emoce přizpůsobit, na nás klade moderní industriální život emoční nároky, které příroda nepředpokládala.*“¹¹ Je vhodné emoce potlačovat nebo je naopak umět projevit? Můžeme si dovolit být přirození a sami sebou? Nejenže emoce zkoumáme, snažíme se je definovat a porozumět jim, ale také se v průběhu celého života učíme s nimi nakládat a plnohodnotně je prožívat. Nelze si je vybírat na základě libosti a vůle, jsou naší nedílnou součástí. Jestliže je přestaneme hodnotit a členit na pozitivní a negativní, získáme svobodu a nadhled. Pokud se necháme emoci ovládnout, můžeme reagovat nepřiměřeně a ublížit tak okolí. Je tedy zapotřebí hledat způsoby sžívání a na emocích pracovat.¹²

Na nepříjemné emoce adekvátně reaguje i naše tělo. Lze to popsat jako kontrakci, jistý obranný mechanismus, kterým si emoční prožitek paradoxně udržujeme v sobě. Může

¹¹ SHAPIRO, Lawrence E. Emoční inteligence dítěte a její rozvoj. Vyd. 3. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2009. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-648-3. S. 8.

¹² Vnímám, cítím, myslím... | Psychologie.cz. Homepage | Psychologie.cz [online]. Copyright © Copyright Mindlab s.r.o. [cit. 22.01.2022]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/vnimam-citim-myslím/>. ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ. Děti a emoce: učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity. 3. vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1558-3. S. 6.

se projevit intenzivním svíravým pocitem v hrudní či břišní oblasti, bolestí hlavy apod.¹³ „*Všimneme si, že jako radost netrvá věčně, tak ani smutek netrvá věčně. Že každá emoce je ze své přirozené podstaty pomíjivá. Že emoce jsou jako vlny na moři, jako příliv a odliv, a pokud dovedeme uvolnit své stažení, dovolíme energii, aby dělala, co potřebuje, aby přirozeně proudila, aniž by nás tím příliš rušila.*“¹⁴ Čím dříve se naučíme s emocemi zacházet, tím se sníží riziko vytěšňování vnitřních prožitků v dospělosti. Neuzavřeme je v sobě, ale dokážeme za ně přebrat odpovědnost.

1.2 VÝVOJ EMOCÍ V JEDNOTLIVÝCH ETAPÁCH ŽIVOTA PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Děti nemají zábrany, své pocity vyjadřují spontánně a bez obav. Práci s emočními projevy ve společnosti přebírají od dospělých. Pokud ti emoce neinterpretují správně nebo se jim vyhýbají, bude výchova nedostatečná.¹⁵ „*Dítě, které dokáže rozpoznat a vnímat své emoce, naslouchat jim, pojmenovat je a vyjádřit, a poté je rozpoznat také u ostatních, bude v dospělosti schopné rozvíjet vztahy a komunikovat v jakémkoli kontextu.*“¹⁶

1.2.1 PRENATÁLNÍ OBDOBÍ

Dle nejnovějších studií se emoce rozvíjejí již v prenatálním období, v jehož průběhu dochází k zásadní diferenciaci afektivních procesů. Na emoční vývoj plodu má vliv zejména matka; jakékoliv změny v jejím prožívání jedinec zachycuje a následně tak formují jeho psychiku, temperament či citlivost. V posledním trimestru dítě dokáže reagovat na řadu vnějších podnětů, výrazně pak na zvuk.¹⁷

1.2.2 NOVOROZENECKÉ A KOJENECKÉ OBDOBÍ

Primární emoce se dítěti mohou odrážet ve výrazu tváře krátce po narození, ačkoliv mimika nemusí nutně korespondovat s vnitřním pocitem. „*Během prvních měsíců života novorozenec vyjadřuje negativní a pozitivní emoce (zájem, znechucení, šok) v zásadě proto, aby sdělil své potřeby, ne aby navázal kontakt s dospělými.*“¹⁸ Rejstřík afektivních projevů se během prvních měsíců života neustále rozšiřuje. Na správný vývoj emočních strategií u dětí novorozeneckého a kojeneckého věku má vliv sociální interakce mezi dítětem a rodičem. Úměrná reakce okolí na hlasové, výrazové či motorické projevy dítěte utvářejí základ jeho emočního rozvoje. Výzkumy předesílají, že dítě, na jehož expresivní

¹³ ČERNÝ, GROFOVÁ, pozn. 12, s. 9-10.

¹⁴ ČERNÝ, GROFOVÁ, pozn. 12, s. 10.

¹⁵ BIDDULPH, pozn. 6, s. 56-57.

¹⁶ PIRODDI, Chiara. Montessori: dětské emoce: jak naučit děti pochopit své pocity. Přeložil Miroslava LÁNSKÁ. Praha: Euromedia Group, 2021. Esence. ISBN 978-80-242-7236-8. S. 25.

¹⁷ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 130-132.

¹⁸ PIRODDI, pozn. 16, s. 45.

emocionální vyjádření je reagováno v krátkém časovém horizontu, bývá následkem spokojenější a vyrovnanější.¹⁹ Od devátého měsíce se u kojenců začíná objevovat strach, stud, plachost a navazují další emoce, což je považováno za významný vývojový pokrok.²⁰ „Podle Erika H. Eriksona (2015) je v tomto období pro dítě klíčový pocit důvěry, který sebou nese naději a očekávání, že obtíže, nelibost, nežádoucí situace nakonec vždy skončí, že jeho potřeby budou uspokojeny.“²¹

1.2.3 BATOLECÍ OBDOBÍ

V batolecím věku se objevuje celá škála emocí. Díky rostoucí volní kontrole je dítě schopno začít svoje emoce sledovat. Rozpozná pocit strachu či hněvu a zvládne emoční projevy částečně ovládat – zesilovat, ztlumovat, případně modifikovat. Nahrává tomu i fakt, že dítě je lingvisticky vybavenější, a prostřednictvím řeči dokáže emoci lépe zformulovat a uchopit.

V tomto období dítě reaguje na negativní emoce svých blízkých, objevují se prosociální tendence, snaha pomáhat. Dochází k uvědomování si sebe sama a k nárokování soběstačné aktivity. Dítě je přístupné pravidlům a vyžaduje jejich dodržování u sebe i ostatních.²² „Ačkoliv jsou afektivní procesy významné ve všech životních etapách, dobu batolecí lze vzhledem k prvotnímu částečnému přesunu kontroly činností z pečovatele na batole považovat za klíčové období, ve kterém dítě poprvé autonomně a cíleně uchopuje emočně regulační strategie, vytváří si svůj jedinečný afektivní styl a začíná jej využívat v sociálním prostředí a v sociálních interakcích k dosažení svých cílů.“²³ Současně je v této fázi potřeba z pozice rodiče vymezit dítěti jasné hranice a stát si za nimi – batole má tak možnost naučit se svým tempem pravidlům projevu emocí.²⁴ V souladu se sociálními zvyklostmi svoje emoce nadsazuje nebo zlehčuje, skrývá i simuluje.²⁵

1.2.4 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ

Předškolní věk je mnoha odborníky považován za období největšího rozkvětu ve vývoji myšlení, poznávání, řeči, morálky, sociálních vztahů, emocí a schopnosti empatie. Oproti předchozímu vývojovému stádiu je emotivita stabilnější, ačkoli intenzita emočních prožitků je zachována. Stále zaznamenáváme časté výkyvy v citových projevech – smích impulzivně

¹⁹ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 132-140.

²⁰ PIRODDI, pozn. 16, s. 45.

²¹ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 142.

²² POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 144-146.

²³ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 149.

²⁴ BIDDULPH, pozn. 6, s. 101.

²⁵ PIRODDI, pozn. 16, s. 45.

přechází v pláč a naopak. Reakce na drobná selhání (nezdařený výrobek, rozbouřená stavba, ztracený plyšák) bývají nepřiměřené, hysterické. Z hlediska regulace emocí je dětem v tomto věku tolerováno mnoho prohřešků – nezpracování vlastní emoce je kompenzováno velkou motivací k naučení jejich správného uchopení a korigování.²⁶

„V předškolním období se rozvíjí sebehodnotící emoce, čímž se vytváří základ pro rozvoj svědomí, morálky a v kombinaci se zpětnou vazbou od okolí i sebeúcty.“²⁷ Přestože největší posun je vnímán u pocitů viny, rozpaků či studu, v sebereflexi se prosazuje hrdost. Děti jsou přesvědčeny o své všemocnosti a mají sklony k přeceňování. Stejně tak jejich vize budoucnosti bývají zcela idylické. Přichází s nesčetnými nápady a dávají prostor své fantazii, kterou není vhodné potlačovat; hranice imaginace a skutečnosti však musí být zcela patrné.²⁸

Děti jsou konfrontovány s pravidly a omezeními, osvojují si tak zásady a vymezují hodnotový žebříček – na tomto základě pak staví své chování i projevy emocí.²⁹

Vágnerová³⁰ uvádí charakteristické znaky emočního prožívání předškolního dítěte:

- vztek a zlost se objevuje zejména při nakumulované frustraci; u nekomfortních situací jsou snadněji rozpoznány příčiny vzniku, je patrná snaha o usměrňování vlastních reakcí
- projevy strachu se odvíjí od temperamentu dítěte – období přináší barvitý rozvoj fantazie, tvorbu imaginárních postav, sklony ke vzájemnému strašení; velmi silné tendence ke strachu mohou u dítěte dospět až do fáze odmítání samostatnosti a fixace na dospělou osobu a strach může zanechat negativní zážitek, jež se postupem času prohlubuje a nabývá na intenzitě
- sdílení veselosti a smyslu pro humor je nezbytnou součástí rozvoje interpersonálních vztahů; chápání zábavných situací je úměrné předškolnímu věku

V předškolním věku začínají děti vyžadovat společnost vrstevníku, do této chvíle probíhala hra pouze vedle nich. „Komunikace a interakce s druhými zvyšuje vlastní schopnost dítěte emoce komunikovat, v tomto období již věnuje cílenou pozornost vlastním

²⁶ THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6. S. 393.

POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 153.

²⁷ THOROVÁ, pozn. 26, s. 394.

²⁸ BIDDULPH, pozn. 6, s. 102.

²⁹ PIRODDI, pozn. 16, s. 45.

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0. S. 227.

*pocitům a situacím, které emoce vzbuzují.*³¹ Rozvoj emoční inteligence dostává prostor během nabývané schopnosti jednat empaticky a prosociálně. V mladším předškolním věku jsou cizí emoční prožitky hodnoceny na základě osobního zaujetí, teprve kolem šestého roku se dítě bezpečněji orientuje v emocích druhých a ucelí si představu o typických reakcích (sebe i svého okolí) na konkrétní podněty a vzniklé situace; soustředění už není koncentrováno jen na vnější projevy prožitku a nálad. Dítě umí nasimulovat typické emoční projevy nelibosti či zaujetí, dokonale sehraje své prožívání, samo ale není schopno odhalit ironii ani skrývání či předstírání emocí u jiného člověka, přestože ví, že tato skutečnost může nastat – člověk ne vždy touží dávat své emoce na odiv veřejnosti.³²

„Empatie neboli vcítění je velmi významná sociální dovednost a děti by k ní měly být vedeny již v předškolním věku. Na vyšších stupních škol se někteří pedagogové soustředí spíše na sumu poznatků, vědomostí a na výkonnost. Mnohdy jim pak uniká předávání sociálních dovedností žákům.“³³ Vzhledem k časové náročnosti celého procesu je ze strany pedagoga potřebné nenásilné vedení ke zcitlivování a empatii během celého předškolního období. Existují základní strategie, které by měl mít během svého působení pedagog na paměti, např. vést děti ke vnímání vlastního těla a smyslů, rozvíjet jejich potenciál a naučit je s tímto pracovat. Účinkem je podpoření senzitivity směrem k emocím a pocitům. Schopnost přijímat informace a naslouchat druhým, stejně tak možnost vyjádřit své myšlenky by měla být nejen strategicky rozvíjena, a to nejen v rámci debatních či komunitních kruhů. Pojmenování vnitřních prožitků, příležitost bezpečně je ventilovat a přijímat, rozšiřovat si povědomí o nich – to všechno by mělo být v prostředí mateřské školy samozřejmostí a stejně tak se odrážet v osobnosti a citlivém přístupu pedagoga. *„Nezastupitelnou roli hraje empatická učitelka MŠ. Učitelka se dokáže vcítit do pocitů, přání a potřeb druhého. Být empatická neznamena přijímat problémy nebo přání druhých za své, ale porozumět jim, být k nim vstřícná a ochotná pomoci. Využíváme prosociální hry, přirozené situace, které vzniknou během dne v mateřské škole. Učitelka pojmenovává situace s cílem vzbudit u dítěte soucit a následnou empatickou reakci.*“³⁴

³¹ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 151.

³² POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, pozn. 7, s. 149-152.

³³ KOCÁBKOVÁ, Lenka. Rozvíjíme empatii u dětí předškolního věku. Metodický portál: Články [online]. 17. 12. 2010, [cit. 2022-06-25]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/9887/ROZVIJIME-EMPATII-U-DETI-PREDSKOLNIHO-VEKU.html>>. ISSN 1802-4785. S. 3.

³⁴ KOCÁBKOVÁ, pozn. 33, s. 3.

1.3 EMOCE V RVP PV

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání³⁵ je vymezeno celkem pět vzdělávacích oblastí:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Cíle byly vybrány pro potřeby projektu a v rámci něj také plněny. Tučně jsou pak vyznačeny ty, které se přímo dotýkají práce s emocemi. Nejvíce jich zaznamenáváme v podoblasti „Sebepojetí, city, vůle“, spadající do oblasti „Dítě a jeho psychika“.

- Dítě si je vědomo své soběstačnosti a je schopno formulovat a obhájit své přesvědčení a postoje.
- **Dítě kontroluje své emoce a následné jednání v situacích pro ně blízkých a ozkoušených.**
- Dítě vysloví svůj souhlas i nesouhlas.
- Dítě je schopno přijímat ocenění i kritiku a adekvátně na ně zareagovat.
- Dítě pochopí a akceptuje předem daná pravidla.
- **Dítě si uvědomuje pozitivní i negativní emoční prožitky (lásku, radost, soucit, strach, smutek).**
- **Dítě adekvátně věku projeví a ovládá prožívané emoce (radost, soucit, výbuchy vzteku, agrese).**
- Dítě se chová citlivě nejen ve vztahu k ostatním lidem, ale také k přírodě a neživým předmětům.
- **Dítě vyjádří a zaznamená své prožitky (verbálně, výtvarnými, hudebními či pohybovými technikami, dramatickou improvizací apod.).**

Také v dalších vzdělávacích oblastech je možno nalézt cíle vztahující se k tématu:

„Dítě a jeho tělo“

³⁵ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. září 2021, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 12.06.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>.

- Dítě prostřednictvím všech smyslů vnímá a diferencuje.

„Dítě a jeho psychika“ (podoblasti „Jazyk a řeč“ a „Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace“)

- **Dítě se dokáže vyjadřovat celou větou; umí smysluplně sdělit své názory, postřehy, vjemy a emoce.**
- Dítě je schopno improvizace a vyjadřuje se verbálně i neverbálně.
- Dítě rozumí mluvenému i čtenému textu, vnímá dějovou linku i pointu.
- Dítě dokáže vnímat obsah pohádky či příběhu a následně je reprodukovat.
- Dítě samo vyhledává literaturu a četbě naslouchá se zájmem.
- Dítě vyjádří svou imaginaci a fantazii kreativními aktivitami (dramatickými, výtvarnými, hudebními, pohybovými, konstruktivními).

„Dítě a ten druhý“

- **Dítě na základě typických projevů zvládne rozpoznat běžně vyjadřované nálady a emoce.**
- **Dítě empaticky vnímá potřeby druhých, je schopno soucitu a ohledu ve vztahu ke slabším dětem, dokáže jim pomoci.**

„Dítě a společnost“

- **Dítě chápe neverbální vyjádření pocitů a emocí.**
- Dítě si adekvátně věku utvoří povědomí o společenských pravidlech a normách, přizpůsobí jim své chování.

Pedagog má širokou nabídku možností, jak tyto vzdělávací cíle naplňovat. Činnosti zmiňované v RVP PV v části „Dítě a jeho psychika“ mají u dětí vést ke spokojenosti a radostnému prožitku; jsou prostředkem, jak zažít úspěch, obhájit před ostatními svá rozhodnutí a samostatně vystupovat. Další nepostradatelnou aktivitou pro rozvoj dítěte je hra – ať už spontánní nebo naopak řízená (hra námětová, hra poskytující příležitost k rozvoji vůle a vytrvalosti atp.) Estetické a kreativní aktivity – slovesné, výtvarné, literární, hudební, pohybové a další – mají v této oblasti široké rozpětí. V neposlední řadě by měl pedagog užívat činností dramatických, mezi něž patří předvádění a napodobování různých typů chování člověka v daných situacích, mimické vyjadřování nálad (úsměv, pláč, hněv, zloba, údiv, vážnost) aj. *„Dramatická výchova je svébytný výchovně-vzdělávací proces.*

*Jeho odlišnost od jiných forem vzdělávání je způsobena především užitím divadelních prostředků a vysokým stupněm aktivity účastníků.*³⁶

Naplnování pedagogických cílů může být ovlivněno nepřátelským, stresovým či napjatým prostředím, nedostačující svobodou k projevení citů a prožitků i neadekvátním oceněním úspěchů a úsilí dítěte. Současná podoba RVP PV však poskytuje dostatečný prostor pro variabilitu jak po obsahové stránce, tak po stránce metodické i formální. Mateřská škola je tak pro dramatickou výchovu ideálním místem. RVP PV je v současnosti mnohem více zaměřen na zájmy a potřeby dítěte, MŠ by měla být místem klidu, prostorem otevřeným kreativitě a poznání. Protože hra je pro děti předškolního věku zcela charakteristická, napomáhá tak i dramatická výchova naplnovat základní požadavky edukačního procesu v prostředí mateřské školy.³⁷

1.4 EMOCE V RÁMCI ŠVP MATEŘSKÉ ŠKOLY OSEK

Školní vzdělávací program Mateřské školy Osek byl pedagogickými zaměstnanci tvořen s ohledem na individuální potřeby dětí. MŠ dětem nabízí bezpečné respektující prostředí umožňující jejich všestranný rozvoj, a to prostřednictvím zejména prožitkového a kooperativního učení či formou hry. Práce s emocemi je určitým způsobem zahrnuta ve všech integrovaných blocích, které nabízí dostatek prostoru k volbě podtémat při tvorbě TVP.

1.4.1 IB „POZNEJ SEBE, POZNEJ NÁS“

Úvodní blok ŠVP, tzv. adaptační. Děti se během tohoto měsíčního období seznamují s chodem MŠ a zvykají si na zcela nový režim. Odloučení od rodičů je pro mnohé velmi frustrující a jejich emoce tak mohou nabýt zcela nových rozměrů. Objevuje se strach z neznámého, prvotní stud, pocit ztráty, ale také hněv, tréma a odvaha. Osobnost pedagoga je v této fázi klíčová – napomáhá dětem všechny nové emoce zformulovat a porozumět jim.

1.4.2 IB „BARVY PODZIMU“

Blok zahrnuje období měsíce října a listopadu. Pro mnoho dětí je MŠ stále čerstvou zkušeností; rozjitřené emoce strachu, hněvu či studu mohou přetrvávat. Začínají však navazovat prvotní citové vztahy s učiteli i vrstevníky, častěji také prožívají radost z poznávání nových věcí. Probouzí se zvědavost, zájem o objevování a nadšení z vlastních úspěchů a pokroků.

³⁶ SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8. S. 9.

³⁷ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 10.

1.4.3 IB „ČAS RADOSTI, VESELOSTI“

V prosinci jsou děti již poměrně sžité se školním prostředím a učitel se zaměřuje na hladké stmelování kolektivu a navazování vzájemné spolupráce. Klade důraz na to, aby děti pochopily rozličnost společenských rolí, situací a prostředí. Vede je také ke zvědomování vlastních emocí – jak kladných, tak záporných.

1.4.4 IB „ZIMA JE PRIMA“

V zimních měsících by už měla být MŠ pro dítě komfortní zónou, učitel si tak může dovolit vést je k záměrnému řízení svého chování (jednání v afektu doprovázené vztekem, zlostí či agresí) a k ovlivňování vlastní situace. Je kladen důraz na rozvoj emocí soucitu, radosti, náklonnosti.

1.4.5 IB „PŘIŠLO JARO DO VSI“

Březen, duben a květen jsou měsíci orientovanými na probouzení přírody. S tím souvisí rozvoj úcty k životu ostatních, ale také zjištění, že ne všichni lidé se mohou chovat podle pravidel. Děti se učí odmítat společensky nežádoucí chování (lež, lhostejnost, agresivitu) a reagovat na ně.

1.4.6 IB „PODÍVEJ SE SEM A TAM, JÁ JSEM PŘECE EVROPAN“

V posledním období je citový rozvoj dětí zaměřen zejména na budování prosociálních postojů a morálních hodnot. Upevňuje se tolerance, respekt k sobě, druhým lidem a jejich práci či zdvořilé chování a přístup k okolí bez předsudků.

1.5 DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Přestože je dramatická výchova plnohodnotným vzdělávacím oborem zahrnutým v RVP PV, je stále mnoha pedagogy i rodiči vnímána jako hraní si s loutkami nebo názorné předvádění pohádkových postav. Kdyby tomu tak bylo, nemohla by dramatická výchova naplnit podstatu esteticko-výchovné disciplíny, jejímiž základními cíli jsou osobnostně sociální rozvoj a dramatická hra. Prakticky se naplňuje prostřednictvím dramatických metod a nástrojů užívaných v divadelním umění.³⁸

Dramatická výchova je tedy definována jako součást výchovy estetické. Od dalších estetických oborů (výtvarného, hudebního, literárního a pohybově tanečního) se liší zvláště

³⁸ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3. S. 200-201.
MACHKOVÁ, Eva. Metodika dramatické výchovy: zázobník dramatických her a improvizací. 12. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011. ISBN 978-80-7068-250-0. S. 14-17.

výše zmiňovaným cílem. Termín „dramatická výchova“ vzešel ze slova „drama“ (jednat), od něhož se odvozují i další termíny jako tvořivá dramatika, drama ve výchově, výchovné drama nebo dětské drama. Ve školském prostředí je dramatická výchova nejlépe přijatelným názvoslovím.³⁹

„Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným, poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuálních reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti a minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí, vyústit v produkt (představení). Cíle dramatické výchovy jsou pedagogické, prostředky dramatické.“⁴⁰ Dramatickou výchovu lze definovat i jako průběh osobního prožitku a navazující činnosti, kdy dochází ke zkoumání vlastních postojů a k prověřování témat. Aktivně se rozvíjí intelekt, ale také intuice, tvořivost, schopnost domluvit se a v neposlední řadě i empatie.⁴¹

1.5.1 ÚKOLY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Mezi hlavní úkoly tvořivé dramatiky řadíme růst a obohacování obrazotvornosti, podporu intuice a všestranné působení na tvořivý rozvoj. Naše školství je stále zaměřeno na výkonovou složku podporující jednostranné intelektové zaměření vyučovacího procesu. Dramatická výchova dává mnoha jedincům možnost k sebevyjádření, uspokojuje potřebu být užitečný ve společnosti (v rámci kolektivu) a získat uznání.⁴²

Pro tuto práci představuje zásadní hodnotu dramatické výchovy výchova citová či jinak emocionální rozvoj. Machková uvádí, že: *„Dramatická výchova dává příležitost k legitimnímu způsobu ventilování citů, jejichž vnější projevy v běžném životě z dobrých důvodů kontrolujeme a usměrňujeme, a to i těch které jsou potlačovány nebo deformovány neprávem nebo nežádoucím způsobem, jako je manipulativní přístup k dětem (autoritativní rodiče a učitelé) nebo různá společenská tabu a předsudky, vnucené postoje apod.“⁴³*

³⁹ AMIROVÁ, Alžběta, Michaela FIEDLEROVÁ a Andrea REJCHRTOVÁ. Metody a aktivity dramatické výchovy v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, [2019]. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-430-5. S.25.

BEČVÁŘOVÁ, Ivana. Výtvarná dramatika v pedagogické praxi: netradiční činnosti pro předškolní a školní věk. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0906-5. S. 11.

⁴⁰ MACHKOVÁ, Eva. Úvod do studia dramatické výchovy. Praha: IPOS, 1998. ISBN 80-7068-103-9. S. 32.

⁴¹ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 9.

⁴² MACHKOVÁ, pozn. 38, s. 18.

⁴³ MACHKOVÁ, pozn. 38, s. 18.

V rámci dramatické hry můžeme dát zcela přirozeně průchod projevům negativních emocí (zlosti, strachu, závidosti) a společně je zkoumat a s odstupem hodnotit. Pedagogická supervize zajistí dítěti bezpečný exkurz do zástupných situací, aby mohlo poučeně citově reagovat v těch reálných.⁴⁴

V neposlední řadě k úkolům dramatické výchovy patří vést žáky k samostatnosti, osobitému myšlení a respektu k druhým.⁴⁵

1.5.2 PRINCIPY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Základní principy dramatické výchovy jsou dvojí. První skupinu principů najdeme i u dalších vzdělávacích oborů, řady pedagogických systémů a směrů. Patří sem např. výchova prožitkem, hra a kreativita. Do druhé skupiny, specifické pro dramatickou výchovu, zařazujeme:⁴⁶

- princip aktivity, prožívání, zkušenosti

Učení prožitkem funguje v situacích, kdy dítě zapojuje jak své myšlení, tak smyslové vnímání a získává tak základ pro velmi individuální subjektivní zkušenost. Dojem z prožitku je daleko hlubší než z pouhého verbálního sdělení.

- princip hry
- princip vstupu do role, hry v roli

Dítě vstupuje do jemu přirozeného prostředí fikce, platí zde pravidlo „jako“ (Já jsem jako vlk a vy jste jako prasátka...). Skrytím se za rolí dostává prostor k přizpůsobování reality a k poznávání světa.

- princip fikce a tvořivosti
- princip partnerství
- princip zkoumání, objevů, experimentu a improvizace
- princip psychosomatické jednoty a empatie

⁴⁴ MACHKOVÁ, pozn. 38, s. 18-19.

MACHKOVÁ, pozn. 40, s. 54.

⁴⁵ MACHKOVÁ, pozn. 38, s. 19.

⁴⁶ MACHKOVÁ, Eva. Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9. S. 10.

AMIROVÁ, FIEDLEROVÁ, REJCHRTOVÁ, pozn. 39, s. 30-32.

SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 47-57.

Psychosomatická jednota je jednotou těla a duše, odráží jejich vzájemné vnímání, napojení a ovlivňování. K jejímu zachování a správnému vývoji je nezbytný empatický přístup pedagoga.

1.5.3 DRAMATICKÁ VÝCHOVA V EDUKAČNÍM PROCESU V MŠ

„Princip hry by měl být v mateřské škole hýčkán a rozmazlován. Díky němu do prostoru mateřské školy zcela přirozeně vstupuje dramatická výchova a je pouze na učitelce, jestli ji pustí dovnitř jako váženého hosta, nebo ji vykáže do prostoru vyhrazenému čemusi podřadnému.“⁴⁷

Zásady procesů dramatické výchovy jsou:

- působit na dítě jako na celek, neupřednostňovat jeho intelektovou stránku; prožitkové učení se opírá o přirozený zájem dítěte
- zprostředkovat dítěti podíl na výchově a samostatném rozhodování
- postavit proces tvořivé dramatiky na kreativitu a sebevyjádření za pomoci umění
- dát dětem možnost rozvíjet své sociální porozumění s přirozeným sebevědomím

K hodnotám dramatické výchovy zařazujeme mimo jiné rozvoj emoční stability, společenských vztahů a stanovisek a upevňování jistoty a tvořivého výrazu.

Metody dramatické výchovy jsou procesy vedoucími k vytyčenému cíli prostřednictvím specifických technik a her. V předškolním věku je vhodné pracovat dramatickými metodami v delším časovém horizontu, aby děti dokázaly dané téma kvalitně vstřebat.⁴⁸ Kořátková to upřesňuje takto: *„V praxi se to prokázalo v projektech se základem v dramaticky orientovaných činnostech spojených například literárním textem. Děti jsou schopny se lépe s tématem a prožitkovým učením sžít, zůstává déle v jejich aktuální paměti a projevuje se to i potřebou se do situací z takového procesu vracet a obohacovat jím své spontánní hry.“⁴⁹* K bezpečnému užití dramatické metody je nezbytné mít s ní osobní zkušenost na straně hráče.⁵⁰

Metod výchovné dramatiky je nepřehledné množství (pantomima, živý obraz, učitel v roli atd.). Základem pro dramatickou akci je nosné téma, příběh. Důležitost je příkládána také motivaci – je potřeba budovat napětí, měnit tempo a rytmus, využívat symboliku a rekvizity.⁵¹

⁴⁷ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 49.

⁴⁸ KOŘÁTKOVÁ, pozn. 38, s. 200-202.

⁴⁹ KOŘÁTKOVÁ, pozn. 38, s. 203.

⁵⁰ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 70-71.

⁵¹ KOŘÁTKOVÁ, pozn. 38, s. 202-206.

1.6 POHÁDKA V MŠ

Praktická část této práce představuje edukační proces opřený o klasický pohádkový příběh. Protože pohádka by měla být součástí dětského světa. V pedagogické praxi je vhodné volit literaturu pro děti poutavou, blízkou tématem i obsahem a úměrnou věku. Současně by měl text předkládat mravní hodnoty, kultivovat čtenáře a rozvíjet jeho fantazii, slovní zásobu i rozumové schopnosti.⁵²

*„Pohádka není pravda ani lež. Pohádka je fantastický příběh, jehož fabule (souhrn popsanych událostí) je ověřena generacemi posluchačů a později čtenářů a diváků.“*⁵³ Neustálé opakování ustálilo pohádkové příběhy v optimální podobě, kde dobro vítězí nad zlem, kladné síly jsou odměněny a záporné potrestány.⁵⁴ Legerská se ve své bakalářské práci opírá o řadu definic pohádky – dle Křivánka a Kupcové (1994) s Peterkou (2007) lze říci, že pohádka vznikla jako útvar lidové slovesnosti, není vázána časem ani místem. Často v ní vystupují nadpřirozené bytosti a objevují se fantastické a kouzelné jevy. Ve chvíli, kdy je hlavní hrdina (dítě, dospělý člověk, zvíře, personifikovaný předmět) dětem předložen autenticky se všemi svými radostmi i trápeními, jsou rozhodnuty jej následovat a dýchat za něj. S jeho pomocí pak hledají vysvětlení skutečného, dětem nesnadno uchopitelného světa.⁵⁵

Pohádky plní řadu funkcí. Mezi ty hlavní patří pobavení, poznávání řádu světa a lidských hodnot. Vytváří ideály a identifikační vzory, podporuje sociální citění, tvořivost a jazykovou výbavu dětí. Má i funkci terapeutickou a v neposlední řadě podporuje estetické a citové prožívání.⁵⁶

Děti se v MŠ nejčastěji setkávají s příběhem v rámci četby – je to nejpřirozenější forma během níž pedagog navazuje oční kontakt. Dalšími styly jsou např. vyprávění, výtvarné zpracování, dramatizace, divadelní představení. Dramatická výchova nám umožňuje do pohádky vstoupit pomocí her a technik, probádat ji, rozehrát.⁵⁷

⁵² MÍČKOVÁ, Jitka. Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ. Ilustroval Zdeňka VOŠTOVÁ. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1432-8. S. 9, 14.

⁵³ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 107.

⁵⁴ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 107-108.

⁵⁵ LEGERSKÁ, Kateřina. Práce s pohádkou v mateřské škole [online]. Hradec Králové, 2016 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kt5ozu/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D. S. 22-23.

MÍČKOVÁ, pozn. 52, s. 9, 15.

⁵⁶ RICHTER, Luděk. Pohádka-- a divadlo. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. ISBN 80-902975-2-8. S. 41.

⁵⁷ SVOBODOVÁ, ŠVEJDOVÁ, pozn. 36, s. 111.

„Co zatím u dětí zůstává stejné, je potřeba hrát si, cítit se bezpečně, mít prostor pro vlastní fantazii a nacházet odpovědi na otázky, a to příběhy z knížek a dramatická výchova rozhodně umožňují.“⁵⁸

⁵⁸ MÍČKOVÁ, pozn. 52, s. 10.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této práce představuje akční výzkum zaměřený na využití metod dramatické výchovy při práci s emocemi v edukačním procesu v MŠ.

2.1 AKČNÍ VÝZKUM

Akční výzkum je formou profesního rozvoje pedagoga, který je prováděn ve spolupráci praktika a akademika – nezbytný je přitom kritický přístup obou výzkumníků. Jedná se tedy o „*aplikovaný pedagogický výzkum s cílem proměňovat pedagogickou praxi*“⁵⁹. Záměr i postupy práce jsou předem formulované a naplánované. Cyklický proces započiná pojmenováním konkrétního problému, následuje realizace navrženého řešení a finální zhodnocení dopadů akčního výzkumu na praxi.⁶⁰

Cílem prezentovaného akčního výzkumu bylo zkvalitnění a prohloubení edukačního procesu práce s emocemi v mé třídě MŠ.

Pojmenování problému: U dětí předškolního věku jsou emoční prožitky velmi intenzivní, často neřízené, a pedagogové na emoce jako téma příliš necílí pozornost ani metody práce.

Navržené řešení: Vytvoření literárně-dramatického projektu pro předškolní děti zaměřeného na práci s emocemi a jeho ověření v praxi.

Plán realizace akčního výzkumu:

1. *Stanovení cílů edukačního procesu*
2. *Tvorba přípravy literárně-dramatického projektu s ohledem na teoretické poznatky prezentované v teoretické části této práce*
3. *Realizace edukace*
4. *Zhodnocení průběhu a výsledku edukace*
5. *Doporučení pro praxi vzešlá z vyhodnocení realizace pedagogicko-výzkumné práce*

Kompletní průběh akčního výzkumu zdokumentuji fotograficky, a to se souhlasem zákonných zástupců o pořizování a použití fotografií jejich dítěte. Veškeré činnosti a rozhovory budou nahrávány do audio podoby k účelu následného přepisu. Z důvodu

⁵⁹ GREGER, David, Jaroslava SIMONOVÁ, Martin CHVÁL a Jana STRAKOVÁ, ed. *Když výzkum mění praxi: deset příběhů učitelů a akademiků zapojených do akčního výzkumu*. [Praha]: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-224-8, S. 17.

⁶⁰ GREGER, SIMONOVÁ, CHVÁL, STRAKOVÁ, pozn. 59.

zachování autentičnosti budou výpovědi dětí zaznamenány jen v minimálně upravené podobě.

Délka akčního výzkumu: 2 týdny + 1 měsíc následného pozorování dopadů a jejich vyhodnocování

2.1.1 LITERÁRNĚ DRAMATICKÝ PROJEKT

Cíle projektu:

- **osobnostně sociální:** Rozvíjíme citlivost ve vztahu k emocím, posilujeme emoční inteligenci a vnímání všemi smysly. Rozvíjíme komunikaci a vzájemnou ohleduplnost, učíme se obhájit svůj postoj a respektujeme názory druhých. Zbavujeme se ostychu během vlastního projevu (mluveného, dramatického, pohybového).
- **poznatkové:** Prozkoumáváme základní emoce a jejich typické projevy. Prostřednictvím pohádkového příběhu si osvojujeme některé emoční strategie a všímáme si morálních hodnot. Prohlubujeme vztah ke knihám, k hudbě, k uměleckému prožitku.
- **dramatické:** Dokážeme výrazem, postojem, pohybem i zvukem (hlas/hudební nástroje) vyjádřit emoci. V bezpečném prostředí pohádky (s oporou o vlastní prožitek) ztvárníme pantomimicky i improvizací konkrétní činnosti a situace. Zkusíme si hru v roli, přijmeme učitele v roli jako pohádkovou postavu. Hlasem oživíme myšlenky hrdinů příběhu.

Jako literární předloha byla vybrána pohádka O třech prasátkách, protože nám představuje dětské hrdiny-prasátka, se kterými se děti mohou snadno ztotožnit. Rozumí jejich uvažování, mohou se opřít o podobné osobní prožitky a vstoupit tak do příběhu s lehkostí a přirozeností.

Cílová skupina: třída Berušky, 23 dětí ve věku 4-5 let

Pomůcky: mobilní telefon s fotoaparátem a záznamníkem, 4 obrázky emočních obličejů, dřevěné kuličky se značkami dětí, provázek, nůžky, kolo emocí, patentek, kopírka, obrázky z knihy T. Oziewiczové, emoční pexeso, fotografie dětí, 5 prázdných šablon obličejů, gumové korálky, zrcadlo, emoční dvojice karet, kniha E. Mrázkové, plyšové prase, igelitová taška, rozstříhaný obrázek batohu, papírové kostky, molitanová stavebnice, nastříhané pruhy krepového papíru (světle a tmavě modrého), čepice s vlčí hlavou, 3 kostky emočních strategií, kuličky, staré papíry, Orffovy nástroje (včetně tamburíny), 5 písní dostupných

na YouTube, dvě role hnědého balicího papíru, prstové barvy, paletky, reproduktor, lavor s vodou

Průběh projektu:

1. Mapování výchozí situace (zjišťovací fáze)

Vlastnímu literárně-dramatickému projektu předcházela čtyřdenní „zjišťovací a přípravná fáze“, jejímž účelem bylo zorientovat děti v tématu „emoce“ a zároveň zjistit, jak na tom s porozuměním světu emocí jsou.

2. Realizace literárně-dramatického projektu „O třech prasátkách“

3. Zhodnocení a výsledky

2.1.1.1 FÁZE ZJIŠŤOVACÍ

Cíle: Projít základní emoce a zjistit míru porozumění problematice. Zkoušet emoce rozpoznat, popsat, předvést.

Výčet emocí, se kterými se v rámci akčního výzkumu pracuje:

- **RADOST (ŠTĚSTÍ)**
- **STRACH**
- **SMUTEK (STESK)**
- **HNĚV (VZTEK, ZLOST)**
- **PLACHOST, STUD**
- **HRDOST**
- **ZÁVIST**
- **PŘEKVAPENÍ**
- **ZNECHUCENÍ**
- **DŮVĚRA**

2.1.1.1.1 DEN PRVNÍ

- **Jak se dnes cítíš aneb Kouzelná brána a Kolo emocí**

Cíl aktivity: Seznámit se se základními emocemi a začít vnímat jejich projevy u sebe sama, zvědomovat si je.

Popis aktivity: Na dveře třídy jsou provázkem připevněny čtyři obrázky velkých hlav, přičemž každé se v obličejí odráží konkrétní emoce – RADOST, STRACH, SMUTEK a

HNĚV. Vedle dveří je umístěn košík s kolíčky se značkami dětí. Třidu na to dopředu neupozorním, ale svůj kolíček viditelně připevním k jedné z emocí. Pozoruji, jestli a jak děti na obrázky zareagují. Vzbudí to jejich zájem? Přijdou se zeptat, k čemu obličej slouží, nebo některé z dětí umístí kolíček k emoci samo od sebe?

Aktivitu opakujeme každé ráno po celý týden – v případě zájmu je dětem ponechána k dispozici i v průběhu samotné lekce.

Průběh aktivity: S dětmi se sejdem v ranním kroužku. Během dotazování se přesuneme k obrázkům na dveřích.

Učitel (U): *Všimli jste si dnes něčeho nového, když jste vcházeli do třídy?* **Děti (D):** *Nééé! Já jo! Je tam obličej! A co to znamená? Že se paní učitelka usmívá!*

U: *Objevila se nám tu taková Kouzelná brána, k čemu si myslíte, že by mohla být dobrá?* **D:** *(Mlčí, koukají po sobě.) Na pravidla?*

U: *Jsou všechny obličej stejné?* **D:** *Nééé!* **U:** *A v čem byste řekli, že se od sebe liší?* **D:** *Jestli se mračíte nebo usmíváte. Některé se zlobí na sebe. A plakají.*

U: *Ano, nějak se tváří, nějak se cítí – říká se tomu EMOCE. Co tedy mohou uvnitř cítit?* **D:** *Žaludek!* **U:** *Podívejte se spíš na naše holčičky na obrázku. Co cítí, jak se mají?* **D:** *Špatně. A nějaký dobře.*

U: *Dokážete mi ty obličej popsat?* **D:** *(smutek) Smutná, že ji někdo třeba nepůjčí hračku. Třeba se jí ubližuje. (radost) Tahle je hodná. Směje se. Měla tady asi maminku. (strach) Zlobivá. Bojí se asi psa. Překvapila se. (hněv) Tady ta je zlobivá. Špatná. Tahle se mračí! Mohla se pohádat. Asi ji něco hodně naštválo.*

U: *Byla bych ráda, abyste si každý den při příchodu do třídy vzali svůj kolíček a upevnili ho k tomu obrázku, který nejlépe ukazuje, jak se zrovna cítíte. Já si svůj kolíček připevnila sem, k veselému obličej, protože se cítím dobře.* **D:** *Já jsem dala, že jsem smutná, chci maminku.* **U:** *Ráno se ti stýskalo, vid? Samozřejmě se během dne můžete rozmyslet, emoce se vám kvůli něčemu změni, a přemístíte kolíček k úplně jinému obličej. Během ranního kroužku se vždy půjdeme podívat, který smajlík má u sebe ten den nejvíce kolíčků a zda se nějaký kamarád cítí stejně jako vy.*

Pokud byste někdy mezi těmito čtyřmi obrázky nenašli, jak se zrovna cítíte, budu mít u svého stolu tohle Kolo emocí (krom výše zmíněných emocí nabízí navíc HRDOST, ZÁVIST

a PLACHOST). Na něm najdeme emocií více, vyberete si a otočíte šipku na tu dnešní „správnou“ – nejsou tu obličejové, ale malinké příšerky.

Zkusí si někdo vybrat příšerku a říct, jak se asi cítí? **D: (plachost)** Mně se líbí tahle růžová, tu si budu dávat. **U:** Jak se tváří? **D:** Zle. Hodně? Zlobí se? (Zmatené, nedokáží identifikovat, zkouší si výraz napodobit.) (**radost, hrdość**) Tyhle jsou stejné, jako na tom obličejí. **U:** Podle čeho jste to poznali? **D:** Usmívají se. (**smutek**) Tahle je smutná. Brečí. (**hněv**) Tenhle červeně se mračí. Je jako čert. Je na někoho zlej. Nebo si s ním někdo nechce hrát. (**strach**) Tenhle asi přemýšlí. (**závist**) Hele, ten je zeleně! A jak se jmenuje? **U:** Tohle je závist.

Obrázek 1: Kouzelná brána

Obrázek 2: Jak se dnes cítím?

Obrázek 3: Količky se značkami dětí

Obrázek 4: Kolo emocií

○ **Co dělají emoce**

Cíl aktivity: Uvědomovat si, že emoce mají vnější projevy (mimika, gestika, postoj) a zkusit je popsat, příp. napodobit.

Popis aktivity: Navazujeme knihou Tiny Oziewiczové „Co dělají pocity?“ s ilustracemi postaviček emocí ve vystihujících prožitkových situacích (radost skáče na trampolíně, důvěra staví mosty...). Obrázky z knihy okopíruji a volně rozložím po koberci. Objeví se nám tu také STUD, STESK a DŮVĚRA.

Průběh aktivity:

U: Přinesla jsem Vám tuhle knížku, budeme ji teď mít nějaký čas ve třídě, takže si ji můžete kdykoliv samy půjčit a prohlédnout. Teď bych byla ráda, aby si každý z Vás vybral jeden obrázek bytůstky-emoce z knížky a postavil se k němu. Když Vás u jedné bytůstky bude víc, vůbec to nevadí. Můžete si klidně zkusit stoupnout nebo sednout stejně jako „Vaše“ emoce. Každou z nich si společně prohlédneme.

U: Proč sis vybral(a) zrovna tuhle bytůstku? D: Protože řve. Protože jsou tam kytky. U: Je něco, co se ti na ní líbí nebo co ti na ní vadí? D: Líbí se mi ten obrázek na stěně. Mně se líbí, jak má tenhle ruce.

U: Co myslíš, že právě dělá? Proč se chová takhle?

- **Strach**

D: Stojí na jedné noze. Přemýšlí. Chová se zlobivě. Dělá takhle... (koulí oči). U: Zkuste si taky vykult oči. (Děti zkouší vykult oči.) Proč se může takhle tvářit? D: Asi je překvapeněj.

- **Hněv**

D: Tenhle řve. U: Ukažte mi jak! (Hromový skupinový řev.) Proč křičí? U: Asi brečí. On se mračí. Zlobí se.

- **Stesk**

D: Stojí zády. Proč nevidíme oči? Asi je smutná, že nemá rodiče.

- **Důvěra**

D: Směje se. Nese dřevo a dítě. Drží to, aby tam mohla lézt ta malinká. Má ráda miminka.

- **Smutek**

D: Asi pláče. Nebo se schovává. Bude blesk! Trošku se mračí. **U:** Pojd'te si zkusit sednout jako ona a zatvářít se stejně. Jaký je to pocit? **D:** Divný. Smutný. **U:** Co to má na sobě? **D:** Deku. Je jí zima. Nebo se chce schovat.

- **Stud**

D: Schovává se. Asi piká! Brečí. Dělá kuku!

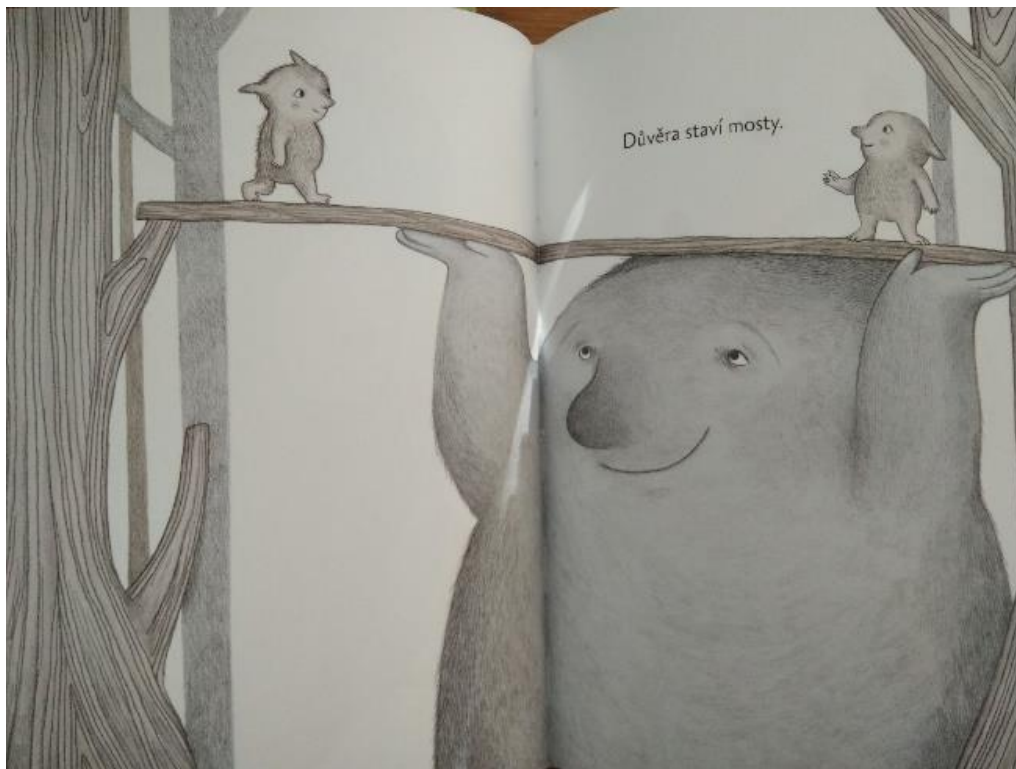
- **Radost**

D: Ten skáče! Třeba na trampolíně! (Trampolína není na vytisknutém obrázku vidět.)
Usmívá se.

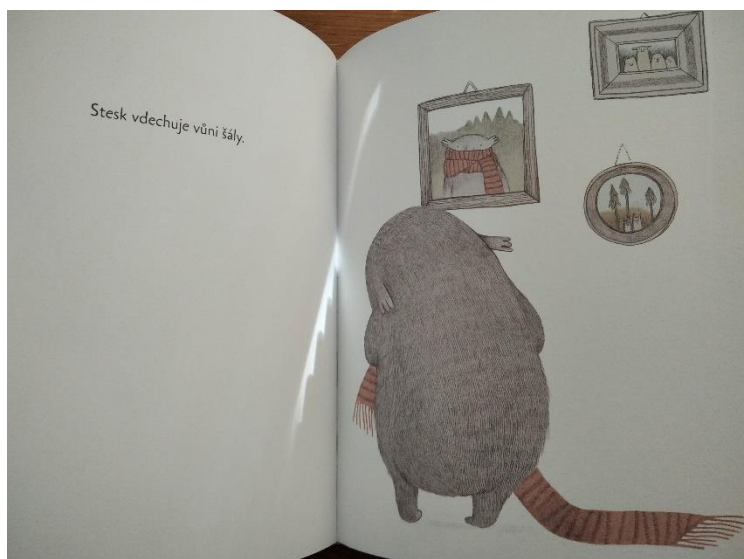
- **Závist**

D: Mračí se! Takhle potom zašlápne kytku. Asi je zlá. Taky by ji něco mohlo píchnout. Čmela! Joo, nebo trn. Běž pryč! (Směrem k obrázku Závisti.)

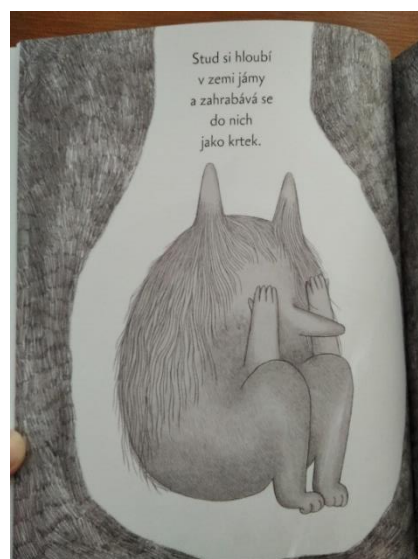
U: Popřemýšlejte, proč jsem je sem dnes přinesla. **D:** Nevím. **U:** Zkusili byste je nějak pojmenovat? **D:** Duchové. To je Chobotnice. Příšerka. A tohle je Bubák. Já se toho Bubáka bojím! **U:** Zjistíte, že se žádné z nich bát určitě nemusíte, protože všechny tyhle bytůstky-emoce nás teď budou navštěvovat, seznámíme se s nimi a budeme si s nimi hrát.

Obrázek 5: Důvěra staví mosty.

Obrázek 6: Smutek vdechuje vůni šály.

Obrázek 7: Stud si hloubí v zemi jámy a zahrabává se do nich jako krtek.

o **Emoce za patami**

Cíl aktivity: Rozpohybovat děti po využívání převážně slovních metod. Pozorovat odrážení emocí v těle.

Popis aktivity: Pokračujeme dynamickou aktivitou – emoční honěnou. Na základě prohlížených obrázků se vybrané dítě na chvíli změní v konkrétní příšerku a chytá ostatní. Pracujeme se stejnými čtyřmi emocí, které mají obličeje na dveřích.

Průběh aktivity:

U: Jeden z Vás se teď změní na příšerku a bude honit ostatní – nebude to ovšem jen tak. Každá příšerka se cítí jinak a pohybuje se tedy odlišným způsobem, stejně jako na našich obrázcích. STRACH je schoulený ve dřepu, takže bude děti chytat stejným způsobem. Každé dítě, které je lapeno, si emoci převezme, začne se také pohybovat ve dřepu a pomáhá STRACHU v chytání dětí.

Následující emoce během hry postupně prostrídáme: SMUTEK se pohybuje pouze pozadu se zkříženýma rukama, HNĚV běhá, funí a dupe, RADOST skáče a tleská.

Zhodnocení dne: Aktivity celého dne byly náročné jak pro děti, tak pro mě. Děti se seznamovaly s mnoha novými informacemi, chvílemi ztrácely pozornost. Zjevně nejsou dostatečně navyklé nad daným problémem přemýšlet či se k němu verbálně vyjadřovat. Z mé strany bude potřeba na této oblasti pracovat, předem si zformulovat doplňující otázky k textu a vést děti k samostatnému hledání odpovědí; nepředkládat jim je bezprostředně.

Na obličejích na dveřích zareagovalo jen minimum z nich, a to až na základě mého upozornění na ně – bylo potřeba je lépe připevnit. Padla otázka, co to tam mám za obrázky; poté někteří hledali mezi kolíčky svou a kamarádovu značku.

Do dětských reakcí jsem se snažila nezasahovat a nijak je nehodnotit – připomínala jsem si, že zjišťuji aktuální povědomí a úroveň porozumění problematice. Během první aktivity byly odpovědi poměrně omezené (na pocity odrážející se v obličejích dívky odpovídaly shodně u smutku i hněvu, že je „špatná/zlobivá“, radost pojmenovávaly nejčastěji jako „hodnou“ emoci). Zavádějící byla i pootevřená ústa u obličejích strachu, děti v něm tak spatřovaly spíše překvapení.

Práce s příšerkami na Kole emocí děti sváděla k „vybírání“ pocitu dle oblíbené barvy a libosti. Nečitelná pro ně byla plachost a závist, zbylé dokázaly na základě doplňujících otázek nějakým způsobem identifikovat.

Při práci s knihou Oziewiczové děti vycházely z jim blízkých situací a popsaly tak emoci snadněji a konkrétněji. Činnost jsem prokládala napodobováním pozic, výrazů i doplněním o zvukové efekty. Přesto bych příště zařadila pohybovou aktivitu mezi dvě slovní, a ne až jako kompenzační ke konci dne. Děti se běháním osvěžily a zaktivovaly, pracovalo by se jim pak jistě snadněji.

2.1.1.1.2 DEN DRUHÝ A TŘETÍ

o Pexeso emocí

Cíl aktivity: Zjistit, zda děti zvládají vyčíst emoci z výrazu tváře a samostatně ji mimicky znázornit.

Popis aktivity: Děti utvoří dvojice, popř. může být jejich partnerem pedagog. Každý pár si postupně u stolečku zahraje emoční pexeso. Úkolem je spojit příšerku emoce s holčičkou, která danou emoci vyjadřuje mimikou. V této fázi zjišťuji, zda děti rozpoznají, jak se nám konkrétní emoce odráží v obličejích, ve výrazu tváře. Jak náročné pro děti bude najít správnou dvojici obrázků? Nápomocné jim může být barevné pozadí obrázků.

V další fázi zdokumentuji, zda děti dokáží promítnout emoci do svého výrazu. V rámci zjišťování se pohybuji v obecné rovině otázek („Jak se tváříš, když se něčeho bojíš?“); konkrétní příklady situací, které od dětí vzejdou, využiji později při práci s pohádkou, kdy budou děti v bezpečném prostředí hry v roli.

Průběh aktivity:

U: Víte, jak se hraje pexeso? V tomhle případě nebude tak jednoduché najít správnou dvojici, protože obrázky nejsou úplně stejné. Pamatujete si, jak jsme si tyhle příšerky společně ukazovali na Kole emocí? Vaším úkolem teď bude najít holčičku, kterou tahle emoce-příšerka navštívila.

Když jste spojili správnou dvojici, zkuste mi říct, jak holčička (či příšerka) vypadá, jak se cítí?

Co se jí mohlo stát, že se tváří takto (mračí/směje/pláče apod.)?

- **Hněv**

D: Je naslaná... Zlobivá. Já se jí bojím.

Že ji někdo bouchnul. Nebo jí třeba někdo sebral klobouk, který se jí hodně líbil a byl nový. Někdo ji strčil. Nebo by jí někdo předběh v půjčení hračky.

- **Závist**

D: Nabručeně. Takhle... (mračí se a bouchá do stolu pěstmi). Zlobivě a ta holka taky zlobivě. Asi se naštvála.

Asi si přeje, aby někdo nedostal k svátku, co chtěl. Nebo že někdo dostal štěňátko a ona ne.

- **Radost**

D: Ta je usměvavá. Hezká. Veselá.

Něco dostala. Třeba hezký náušnice, jako máš ty.

- **Strach**

D: Třeba je v rohu pavouk. Nebo had. Neee, šnek! Vypadá takhle... (Spontánně si pomáhají výrazovými a hlasovými prostředky – koulí oči, hlasitě se nadechují, výskají apod.)

Myslí si, že je pod postelí nějaká příšera. Když jsme spali u babi, tak byl pod postelí pes a ten mě vyděsil. Může se bát čerta. Nebo ducha.

- **Smutek**

D: Smutná.

Těhle asi rodiče něco slíbili a nedostala to. Chtěla stejný tepláky jako má ségra a nedostala je. Takže jí kecali.

- **Plachost**

D: Růžová. Stydí se.

Asi se něco bojí říct. Bojí se číst před maminkou a tatínkem. Možná pláče.

- **Hrdost**

D: Směje se.

Tahle asi něco dostala. Byla hodná.

U: Bylo pro Vás hledání těžké? Proč? **D:** Nevím. Asi jo. Jsou podobný. **U:** Podle čeho jste poznali, že dvojice patří k sobě? **D:** Podle těch obličejů. Pomohly mi ty barvy.

Ted' zkusíme prozkoumat, jestli vypadáme všichni stejně, když se s některou z emocí potkáme, co Vy na to? Udělám Vám ted' několik fotek, společně je pak vytiskneme a porovnáme s obrázky z pexesa (příp. s fotografiemi kamarádů). Ukažte mi, jak se tváříte, když jste... (naštvaní/smutní/máte radost apod.).

Obrázek 8: Emoční pexeso

Obrázek 9: Plachost

Obrázek 10: Smutek

Obrázek 11: Hněv

Obrázek 12: Radost

○ **Najdeš emoci?**

Cíl aktivity: Zkoumat a verbálně popsat rozdíly postavení částí obličeje při rozličných emočních prožitcích.

Popis aktivity: Fotografie během svačiny vytisknu a při pobytu dětí v umývárně je skryji v prostorách třídy. Touto činností bych děti ráda dovedla k uvědomění si rozdílnosti postavení jednotlivých částí obličeje (ústa, oči, obočí, čelo) a jejich proměnám při vyjadřování emocí. Současně je nenásilně rozpohybuji hledáním fotografií po učebně.

Průběh aktivity:

U: Na koberci máme rozprostřené obrázky emocí-příšerek z knížky. Po třídě jsem poschovávala Vaše fotografie – rozběhněte se, zkuste je všechny najít a poté roztrždit podle emocí. Prozkoumejte, v čem vypadáte podobně nebo kde vidíte rozdíly.

Zhodnocení dnů: Klasické pexeso zvládají běžně všechny děti, k tomuto specifickému potřebovaly více času – abych mohla být přítomna průběhu každé partie, věnovaly jsme se hře celé dva dny. Při hledání dvojice se děti mnohdy řídily barevným pozadím, až následně důkladněji zkoumaly shodné výrazy příšerky a děvčátka. Slovní komentář k obrázkům byl více spontánní, mnohem barvitější, děti již věděly, co se po nich chce. Navrhovaly situace před mimickou reakcí na základě svých životních zkušeností, za pomoci starší kamarádky začaly vnímat rozdíl mezi hněvem a závistí; stejně tak se začala do konkrétní podoby formovat plachost, popř. stud. Radost a hrdost zatím stále vnímají jako totožnou pozitivní emoci.

Fotografování probíhalo paralelně s hrou, děti si výrazem často napomáhaly, když neuměly pocit hned pojmenovat. Jak se v dané emoci zatvářít věděly zcela bezpečně a bez přemýšlení, do pocitů se vžívaly. Chtěly se fotit navzájem a pořizovaly i snímky paní učitelky. Další den si děvčata sama pexeso vyžádala a ve volných chvílích hrála a napodobovala obličej.

Hledání i třídění zvládly děti bez větších problémů – oproti kreslené verzi určovaly reálné portrétové výrazy snadno, všímaly si detailů (krabacení čela, špulení rtů) a diskutovaly převážně mezi sebou.

2.1.1.1.3 DEN ČTVRTÝ

○ Tvorba smajlíků

Cíl aktivity: Výtvarně zachytit výraz tváře při prožívání základních emocí (inspirace v předchozích aktivitách).

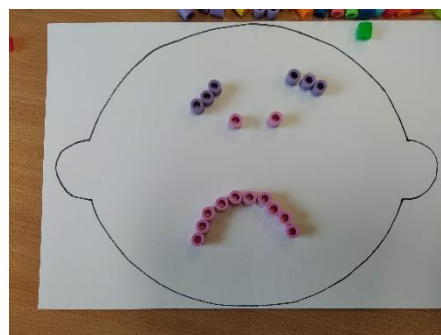
Popis aktivity: Každé dítě se posadí k jednomu stolu, pracují tedy s pětičlennou skupinou. Na stolky nachystám čtyři papírové obrysy obličejů, pastelky, modelínu a gumové korálky – každý si může zvolit libovolnou techniku práce. Vytvoříme emoční smajlíky. Začneme s emoci RADOSTI, postupně si vytvoříme také STRACH, SMUTEK a HNĚV.

Průběh aktivity:

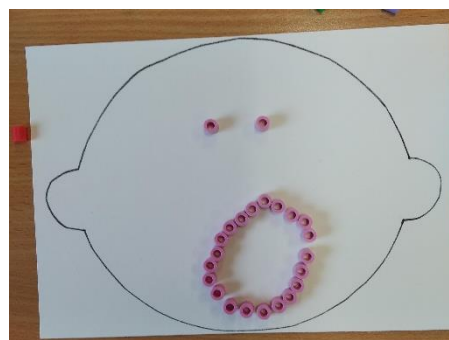
U: S jakými emocemi jsme se už při naší práci setkali, jak vypadají? Máme je támhle na dveřích. Co kdybychom si vytvořili čtyři smajlíky, které emoce vyjadřují? Vezměte si, prosím, jednu šablonu. Jak vypadá člověk, který cítí radost? Vzpomeňte si na Vaše fotky – jak jste vypadali, když jste se něčeho báli? Zkuste se tak zatvářit, můžete si sáhnout na obličej a ohmatat si, jaký tvar má Vaše obočí, pusa... Možná Vám pomůže, když se u toho podíváte do zrcadla. Teď tenhle výraz zkuste zakreslit/vymodelovat/postavit do obrysu obličeje. Jak vypadá pusa? Co nos? A obočí? Stalo se něco s čelem nebo tvářemi? Liší se nějak smajlíci kamarádů od těch Vašich?

Obrázek 13: Tvorba emočních smajlíků

Obrázek 14: Smutný smajlík

Obrázek 15: Překvapený smajlík

○ Emoční karty

Cíl aktivity: Spojit výraz emoce s adekvátním postojem. Vymyslet a prezentovat další příklad reakce těla na emoční prožitek, situaci.

Popis aktivity: Touto aktivitou zjišťují, jestli si děti uvědomují, jak se naše emoce odráží v těle – v postoji, v gestech, v pohybu. Dokáží spojit výraz s postavením těla? Jak snadno poznají, v jakém je člověk rozpoložení? Napovědět jim mohou barevné rámečky.

S dětmi pracuji individuálně či ve dvojicích na koberci, aby měly dostatek prostoru na dramatické ztvárnění postojů.

Navedu je také ke zkoumání vyjadřování emocí hlasovým projevem – tuto stránku pak více rozpracujeme v rámci hudební hry, kdy zkusíme emoce ztvárnit pomocí zvuků či hudebních nástrojů.

Průběh aktivity:

U: Pojdme si společně prohlédnout tyhle obrázky. Naším úkolem bude najít dvojici chlapčků, kteří se cítí stejně, mají stejnou emoci. Objevovali jsme, co emoce dělají s naším obličejem. Ted' se podíváme na tělo – co dělá panáček s rukama? Co se děje s rameny? Jak kluk stojí? Pojdme si zkusit pozice sami vyzkoušet, napodobit.

Proč si myslíš, že si chlapček stoupl právě takhle, co asi ted' cítí?

Řikal(a) jsi, že chlapčka mohl kamarád strčit. (vycházím z předešlých nápadů dětí na konkrétní situace). Když je kvůli tomu nazlobený (aj.), napadá tě, jestli by si mohl stoupnout/sednout i jinak? Zkus mi to ukázat.

- **Zlost**

D: Zlobí se.

- **Radost**

D: Je hezký. Volá „Hurá“!

- **Překvapení**

D: Asi se těší na let letadlem – jako já.

- **Strach**

D: Smutně. Špatně. Něco ho trápí. Bojí se.

- **Smutek**

D: Chtěl ňaminu a nedostal, ji. Nebo panenku. Ne, tatra!

- **Stud**

D: Stydí se, když přijdou nějaký lidi, který nezná. Já když se stydím, tak vůbec nemluví.

- **Znechucení**

D: Vyplazuje jazýyyk. Bolí ho krk? Snědl něco smradlavýho. Je mu špatně! Asi bude blinkat! Fuuuuj.

U: Co by mohl chlapeček kamarádovi říct, když je nazlobený (aj.)? Jak by asi zněl jeho hlas v takovou chvíli – nahlas, potichu?

Obrázek 16: Emoční karty

Obrázek 17: Co s tělem dělá hněv?

Obrázek 18: Jak se projevuje radost?

Zhodnocení dne: Kvůli úspoře času jsem nakonec zvolila jednotný způsob tvorby smajlíků, a to pomocí gumových korálků, které děti umísťovaly do šablony obličeje a hned po vytvoření mohly emoci snadno „smazat“ a pokračovat v další. S první skupinou jsem také rozšířila zadání – některé děti si nebyly jisté, jak vytvořit bojácného smajlíka, proto měli na výběr mezi ním a smajlíkem překvapeným. Starší děti s úkolem neměly větší obtíže (až na chlapce, který naprosto nedbal zadání a šablonu umělecky zdobil), mladší obvykle skončily u prvního obličeje radosti a dál si nevěděly rady, některé šly nahlédnout do výtvaru kamaráda a obličej „zkopírovaly“. Zajímavé bylo, že svou mimikou všechny čtyři základní emoce předvést dovedly, popsaly změny v obličejí, ale přenést do výtvaru se jim to následně nedařilo. Smajlíci obvykle měli pouze oči, nos a pusy – plnili však svůj účel. Místy se objevily i detaily (obočí, slzy).

Aktivita s emočními kartami probíhala vzhledem k nízkému počtu dětí hromadně, v jedné skupině. Děti byly dobře naladěné a při hledání postojů velmi nápadité, aktivně a s chutí se zapojovaly. Poprvé si mohly naplno zkusit celkový emoční prožitek včetně hlasového či zvukového doprovodu, který jejich tělesné a mimické projevy automaticky doprovázel. Výskaly, křičely, divily se; dupaly, tleskaly a v neposlední řadě si pomáhaly gesty.

2.1.1.1.4 SHRnutí ZJIŠŤOVACÍ FÁZE

Děti ve třídě Berušek chápou čitelné mimické projevy základních emocí a dokáží s nimi pracovat. Vědí, jakým způsobem na emoci reaguje tělo a hlas, rozumí gestům.

Bez návodných otázek by ale často nebyly schopné emoci či emoční situaci dobře vyhodnotit (u sebe ani u druhých) ani popsat její příčiny či následky. Na jejich vyjadřování i vzájemné komunikaci je potřeba intenzivně pracovat – a to jedině přes postupné porozumění tématu. Stejně tak vnímám jako nutnost rozvíjet vnímavost a koncentraci na detaily pro snadnější rozpoznání vnitřních projevů emoce.

2.1.1.2 O TŘECH PRASÁTKÁCH

Literárně dramatický-projekt je spojením výchovné dramatiky, dětské literatury a učení prožitkem. Provázaností se všemi oblastmi estetické výchovy naplňuje projekt přirozenou formou cíle předškolního vzdělávání, v našem případě především metodami dramatické výchovy.⁶¹

⁶¹ MÍČKOVÁ, pozn. 52, s. 13-14.

Literární předloha: MRÁZKOVÁ, Eva. *Pohádky o zvířátkách*. Ilustroval Aleš ČUMA. V Brně: CPress, 2021. ISBN 978-80-264-3898-4. S. 72-81.

(Celý text pohádky je uveden v sekci Přílohy.)

Metody: četba, vyprávění, diskuze, hádanka, práce s rekvizitou, hra v roli, učitel v roli, narativní pantomima, improvizace, štronzo (sochy), postojová osa, ozvučené myšlenky, reflexe, pohybové hry, hudební hra, výtvarná hra

2.1.1.2.1 DEN PÁTÝ – ÚVOD

○ Motivace v kruhu

Cíl aktivity: Vzbudit v dětech zájem a zvědavost, navnadit je na budoucí aktivity s příběhem.

Popis aktivity: S dětmi se posadíme do kruhu. Vyzvu je, aby zavřely oči a dokola pošlu plyšové prasátko k ohmatání.

Průběh aktivity:

D: (šepot) Co to je? Adélko nekoukej! Zavři oči. (smích)... Prasátkooo!

U: Kdo to nevydržel a koukl se? D: Já. Já jsem taky nevydržela. Trošku jsem nakukovala. Já si ho chci poňuňat! U: Je někdo, kdo to vydržel? D: Já jo. U: Jak jste se cítili, když jste nevěděli, co dostane do rukou? Nebáli jste se? D: Já trošku. Bylo to heboučký. Já myslel, že to je žralok. A já deka – my máme doma takovou heboučkou.

U: Jak bychom mohli prasátko pojmenovat? U: Marek? Bety! Eliška. Verča. Nebo Elza. Pepík. Jonášek. Jaruška! U: Žádnou Jarušku ve třídě nemáme, tak co kdybychom tedy našemu prasátku říkali Jaruška? D: Tak jo. Jooo!

U: Co všechno o prasátcích víte? („Já o prasátku vím, že...“) D: Je růžové. Nee, bývají hnědý. Jí seno. A mrkev. Taky trávu. A bláto. U: V tom se spíš válí, ne? Pojd'me se taky poválet!

○ Puzzle batůžku

Cíl aktivity: Vést děti ke spolupráci a komunikaci, koordinovat práci ruky a oka, procvičit jemnou motoriku.

Popis aktivity: Děti sestaví rozstříhaný obrázek, následně nad ním rozvedeme diskuzi.

Průběh aktivity:

U: Děti, Jaruška Vám sem dnes něco přinesla – jsou to obrázkové puzzle. Zkusíte je společně sestavit?

U: Co je na obrázku? D: Aktovka. Nebo batoh. U: Víte, k čemu je taková věc dobrá? D: Do školy. Na záda. Na výlet. Na dovolenou, k moři. U: Co tam můžeme dát? Plavky. Hračku. Pítí. Svačinu. U: A na co by mohlo potřebovat batoh naše prasátko? D: Na chatu. Nebo i na ryby. K rybníku.

U: Možná se to dozvíme z knížky, kterou jsem Vám dnes přinesla...

Obrázek 19: Skládání obrázku batohu

○ **Rituál – přechod mezi naším a pohádkovým světem**

Cíl aktivity: Uvědomit si rozdíl mezi reálným a fantazijním světem a mít tak možnost pohybovat se v bezpečném imaginárním prostoru.

Popis aktivity: Děti postupně prochází pod knihou. Tímto způsobem se přeneseme do pohádkového světa. Rituál opakujeme vždy před a po práci s příběhem.

Průběh aktivity:

U: ...nejprve se ale pojd'me přenést do pohádkového světa... Přinesla jsem Vám knížku, kde je schovaný příběh prasátek, udělám z ní vchod do pohádkového světa.

*Vyletíme do mraků,
skočíme na padáku
a z veliké výšky
spadneme do knížky!
(na konec čtení:
...vypadneme z knížky) ⁶²*

○ **Četba pohádky „O třech prasátkách“**

Cíl aktivity: Seznámit děti s pohádkou. Porozumět čtenému textu.

Popis aktivity: S dětmi se posadíme do kruhu a po četbě krátce reflektujeme vyslechnutý příběh.

Průběh aktivity:

U: Kdo byl hrdinou naší pohádky?

D: Prasátkaaaa. Tři čuníci. A vlk taky.

U: Řeknete mi, na co prasátka potřebovala ten batůžek?

D: Šli do světa. Aby mohli postavit dům. Na cestu.

U: Co byste řekli tomu, kdybychom se na tu pohádkovou cestu zítra vypravili s nimi?

Obrázek 30: Rituál

Obrázek 21: Četba pohádky

⁶² BRASSEUR, Philippe. 1001 her s knížkou: jak udělat z dítěte skutečného čtenáře. Ilustroval Michaela BERGMANNOVÁ, přeložil Hana HOLUBKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1754-1. S. 36.

Zhodnocení dne: Vstup do lekce probíhal motivační formou, děti aktivně reagovaly a nebály se zapojit do debaty. Nového plyšového kamaráda uvítaly s velkým nadšením – chtěly ho mít na klíně, mazlit se s ním... Aby se aktivita nerozvezla, musela na nás Jaruška koukat z poličky; děti si ji však v průběhu akčního výzkumu mohly půjčovat a brát do postýlky k odpočinku. Při skládání obrázku batohu musely děti hodně spolupracovat, nebylo to pro ně úplně snadné, přestože jsem si na papír vyznačila, kudy povedu stříh – bylo by lepší zvolit obrázek barevný, aby se děti měly podle čeho orientovat. V rámci rituálu procházely pod knihou poctivě, muselo s námi na jejich popud do pohádkového světa projít i prasátko. Báseň se hned začaly samovolně učit, na konci lekce už jsme ji odříkávali všichni společně. Do pohádky se okamžitě ponořily a napjatě sledovaly děj, část dětí jej slyšela úplně poprvé.

2.1.1.2.2 DEN ŠESTÝ – HLAVNÍ ČÁST

- **Rituál**

- **Četba**

„Tři malá prasátka žila vesele se svými rodiči, skotačila, svými rypáčky ryla všude ostošest a neúnavně zkoumala okolní svět. Jak už to tak v životě chodí, dorůstajícím prasátkům začínal být jejich domov těsný a stále víc toužila po tom vypravit se dál a jinam, prostě kamkoliv, kde by si o sobě rozhodovala sama a nemusela poslouchat příkazy a rady rodičů.

„Maminko, a tatínku, pusťte nás do světa,“ žadonila stále častěji prasátka. A mamince a tatínkovi nezbylo nic jiného než souhlasit a popřát svým dětem, ať se jim na toulkách světem daří. Mamince sice potají ukápla slzička, ale přesto odhodlaně řekla: „Dobře, prasátka moje, starali jsme se o vás, dokud jste to potřebovala, teď už to zvládnete sama. Tak běžte, pomatujte na slušné vychování a dávejte si dobrý pozor na vlky, ti mají odjakživa na prasátka zálsk.“⁶³

- **Co řekneme prasátkům před cestou? (hra v roli maminky/tatínka)**

Cíl aktivity: Vést děti k empatickému přístupu a verbálnímu vyjadřování myšlenek, pocitů.

Popis aktivity: Postavíme se s dětmi do kruhu, doprostřed posadíme plyšové prasátko. Kdo chce něco říci, přistoupí k prasátku.

⁶³ MRÁZKOVÁ, Eva. Pohádky o zvířátkách. Ilustroval Aleš ČUMA. V Brně: CPRESS, 2021. ISBN 978-80-264-3898-4. S. 72.

Průběh aktivity:

U: Proč si myslíte, že je maminka smutná? **D:** Bouchali ji? Stejskalo se jí! Jsou to její děti.

U: Ano, Vašim maminkám by se určitě taky moc stýskalo, kdybyste odešli z domu. Co by tak maminka prasátkům mohla říct? Co by řekl tatínek? Pojd'me si teď představit, že všechny holky jsou maminky a všichni kluci tatínci prasátek. Chtěl by jim před cestou někdo něco povědět/poradit? Nebo se třeba jen rozloučit? Půjdu teď do kruhu za prasátkem a zkusím to jako první: Prasátko, buď na sebe opatrné, vzpomínej na mě a chovej se k ostatním hezky.

D: Pozor na vlka! Buď na sebe opatrný! Dávej na sebe pozor. Nespadni do vody nebo do bláta. Ani do žabince. Nebo do vodopádu. Neber si od nikoho bonbon. Nechod' do moře, tam jsou žraloci. Ahoj. **U:** Můžeme dát nebo poslat prasátku i pusu nebo ho obejmout. **D:** A poslat srdíčko. Taky zamávat. **U:** Zavolejte: Ahoój! **D:** Ahoój!

Obrázek 22: Ahoój, prasátko!

Obrázek 23: Společné objetí prasátka

- Četba

„Právě začínalo léto a prasátka si plnými doušky užívala nově nabyté svobody, jejich výpravy po okolních lesích a loukách přinášely jedno dobrodružství lepší než druhé a jeden neobvyklý zážitek střídal druhý. Po cestě prasátka potkala mnoho zajímavých zvířat, se všemi se ráda zastavila na kus řeči a všichni je mezi sebou radostně vítali, neboť prasátka vskutku byla zábavnými společníky, a navíc léto je na seznamování se s novými kamarády jak stvořené.“⁶⁴

⁶⁴ MRÁZKOVÁ, pozn. 63, s. 72.

○ **Cesta prasátek (narativní pantomima)**

Cíl aktivity: Rozvíjet slovní zásobu a zformulovat své nápady; pantomimicky a pohybově vyjádřit své prožitky.

Popis aktivity: Jak mohla vypadat cesta bratříčků? Všechna prasátka si zabalí batůžek (vycházím z nápadů dětí), dají si ho na záda a vydají se na dlouhou náročnou cestu.

Průběh aktivity:

U: Tak prasátka, vezměte si batoh...

D: Já mám růžovej. Já zelenej.

U: Co budeme potřebovat s sebou na výpravu? Napadá Vás, co bychom si společně mohli dát do batůžku?

D: Pití a svačinu.

U: Co nejraději baštíte, prasátka? Já určitě pizzu.

D: Já mám nejradši čokoládu. Maliny. Já taky pizzu. Hrušku. Já si s sebou vezmu zmrzlinu. Já chci taky. Hranolky. Bonbony. Tousty. Já banány.

U: Hmm, samé dobroty, co dalšího byste si, prasátka, zabalila?

D: Plyšáka. Deštník! Hračku dinosaura. Deku. Polštář. Hodiny. Lego. Knížku.

U: A co tak nějaké oblečení?

D: Šaty. Taky triko. Kalhoty a náhradní boty.

U: Tři prasátka si všechny potřebné věci pečlivě zabalila, nasadila si batůžky na záda a vyrazila na cestu. Šla dlouho a cesta vůbec nebyla jednoduchá. Hned na začátku se před prasátky objevily ostré kameny, které musela přeskákat. Au, au, to to píchá! Ještěže nedlouho po téhle kamenité stezce objevila bahnitou louži, ve které si mohla zchladit nožky. Vlastně, proč jen nožky? Prasátka bahno milují, a proto se v něm vyválela úplně celá. Rochnila se a kroutila... jenže! Zrovna když byli čuníci celí zmáčení bahnem, začal foukat silný vítr, který s nimi smýkal sem a tam. Prasátkům drkotaly zuby a marně hledala, kam se před vichrem schovat. Nikde nic. Musela proto po čtyřech vyšplhat na nejbližší kopec, odkud by mohla mít lepší výhled. Na kopci se prasátka rozhlédla do krajiny a v dálce uviděla veliké křoví. Skutálela se proto z kopce, prolézala hustými větvemi a uprostřed křoviska našla útulné

místečko k úkrytu. Bylo tu teploučko, prasátka se cítila ospale, takže se dohodla, že si na chvíli zdřímnu. Probudilo je až ukrutné kručení v bříšku – svačinu si chtěli čuníci nechat na horší časy, proto se vyplazili z houští a uviděli před sebou hustý les. Co by tak asi mohli najít v lese k jídlu? V tu chvíli přistálo prasátkům na hlavě něco lepkavého. No fuuuuj, blééé, co to je? Táhne se to, lepí to... Panečku, on je to med! Na nízké větvi prasátka opravdu spatřila včelí úl, natáhla se, sundala jej ze stromu a s chutí se do medu pustila. Baštila, až měla pusinky...inu, jako čuníci. Ale...co to? Co otravného to tu lítá? Kšááá! Panečku, vždyť jsou to nazlobené včely! Pomóóó! Prasátka utíkala tak rychle, až se jim za patami prášilo, a naštěstí se stihla před včelami zachránit skokem do rybníka – hop! Včelky s nezdarem odletěly a prasátka se, mokrá jako vodníci, vyšplhala na břeh. Prošla uzounkou cestičkou podél rybníka a aby rychle uschla, oklepala se a posadila na slunný palouček. Jak si jednou sedla, rozbolely je nožky a už se jim nikam dál nechtělo. Jaké bylo jejich překvapení, když zjistila, že louka, na které se ocitla, je moc krásným místem pro jejich dům... Radostí zatleskala, oddechla si a šla si konečně rozbalit svou svačinu, aby se před prací posilnila.

Obrázek 24: Chůze po úzké cestě

Obrázek 25: Válení v bahně

- **Četba**

„Prasátka se mezi sebou radila, jak si obstarat střechu nad hlavou, ale nemohla se shodnout.

„Já si postavím domeček ze slámy,“ rozhodlo se nejlínější prasátko. „Domek bude hotový natotata, a navíc mě bude sláma pěkně zahřívát.“

Ale nikdo s ním nesouhlasil: „Domek ze slámy nic nevydrží a vítr skrz něj bude profukovat, v takovém domečku moc útulno a bezpečno nebude, tam bychom bydlet nechtěli.“ Ale nejlínější prasátko si nedalo říct, sehnalo si slámu a domeček mělo během jednoho dne hotový. A pak si dál hrálo a lelkovalo.“⁶⁵

- **Stavba domečků (hra v roli, učitel v roli)**

Cíl aktivity: Spolupracovat ve skupině, zapojit svou představivost při konstruktivní činnosti a přistoupit na oboustrannou hru v roli. Vžít se do pocitů postav.

Popis aktivity: Děti v roli prasátka hromadně postaví domeček ze slámy – jejich úkolem je najít nepříliš pevný materiál, který půjde snadno zbourat. Připravím je na to, že za chvíli sem přijde hladový vlk. Odejdu za dveře a pomocí drobného znaku se stanu vlkem. Domeček pak foukáním prasátkům zbořím.

Následně si s dětmi role prohodíme. V roli prasátka si postavím domeček ze dřeva (molitanová stavebnice). Děti odejdou za dveře, čímž se vžijí do role vlka, a společně příběhnou rozbourat dřevěný dům.

Průběh aktivity:

U: Hezký domeček, že? Povedl se, co? D: Jooo. Mně se líbí, že se do něj vejdem všichni. U: Tak si do něj vlezte, musíte se přece schovat před vlkem.

U: Jsem vlk a mám obrovský hlad. Čichám, čichám, co to tu voní? Že by to snad bylo... prasátko? Aaa, to si pochutnám, taková chatrč ze slámy, ve které se schovává, bude dole natotata. Na jedno fouknutí!

⁶⁵ MRAZKOVÁ, pozn. 63, s. 73.

Obrázek 26: Učitel v roli vlka rozfoukává domek

Obrázek 27: Prasátka ve slaměném domečku

U: Byl tu vlk, prasátka? D: Jooo! To jsi byla ty, ten vlk. U: Možná byla, možná ne... Jak se vlk choval, co udělal? D: Rozbořil to. Měl hlad. U: Báli jste se? D: Jo, že nám to sfoukne. Nebáli jsme se. Nee, my chceme ještě stavět! U: Jak jste se cítili, když Vám vlk domeček rozbořil? Naštvali jste se nebo vás to rozesmutnilo? D: Jo, mě to trochu naštvalo. Mě ne. Vlk byl srandovný. U: Co byste nejraději v tu chvíli udělali/řekli vlkovi? D: Jdi pryč! My tě tu nechcem! On byl ťululum.

U: Děti, kam vlastně uteklo to první prasátko? D: Do dřevěného. Jo, k bráchovi. U: Máte pravdu. Druhý bráška si dal s domkem o něco větší práci a postavil jej ze dřeva. Ve druhém domečku se nám tedy ukrývají dvě prasátka a vlk už si na ně brousí zuby...

Obrázek 28: Děti v roli vlka

Obrázek 29: Rozboření dřevěného domečku

○ **Ulička názorů**

Cíl aktivity: Předložit své postoje, argumentovat. Hlasem ozvučit vnitřní pochody prasátka.

Popis aktivity: Děti se rozdělí na dvě přibližně stejné skupiny a postaví se do dvou řad naproti sobě – utvoří tak uličku názorů. Protože se v posledním prasátku perou dva pohledy, děti představují dva názorové póly a po předložení argumentů se snaží prasátko přesvědčit o správnosti své strany.

Průběh aktivity:

U: Děti, oba domečky – slaměný i dřevěný – vlk rozbořil. Prasátka teď hledají útočiště u posledního brášky, který si dal se stavbou velkou práci, zatímco ona dvě lelkovala a hrála si. Jací ti bráškové tedy byli?

D: Zlobiví. Lakomí. U: Já myslím, že se jim hlavně vůbec nechtělo do práce. D: Jooo, byli lenošní.

U: Co myslíte, má je bráška pustit dovnitř, když ho prosí o záchranu, nebo si to nezaslouží a proč? D: Ne, já bych je nepustil. Já jo – jsou to bráchové. Mě ségra Lenička taky bouchla, když jsem jí nic nedělal, a odpustil jsem jí to.

Argumenty dětí, proč prasátka

- pustit – mají se rádi, jsou to sourozenci
- nepustit – jsou líní, nechtěli postavit lepší dům.

U: Teď udělejte dvě řady naproti sobě a až bude prasátko procházet uličkou, pravá strana bude křičet, proč prasátka pouštět dovnitř nemáme, a levá strana proč ano.

Obrázek 40: Prasátko v uličce názorů

U: Musím říct, že oba názory byly dost vyrovnané, slyšela jsem vás skoro stejně. V naší pohádce to naštěstí bylo tak, že prasátko bráškům jejich lenost odpustilo a pustilo je do svého domečku. Tak pojďte!

○ **Lidská zeď**

Cíl aktivity: Spolupracovat, držet pospolu, pomáhat si. Přistupovat citlivě jeden ke druhému.

Popis aktivity: S dětmi se shodneme, že třetí dům z cihel byl postaven opravdu poctivě a vlk jej zbořit nemůže. Musí ale skutečně držet pohromadě. Vyzvu děti, aby se pevně chytily za ruce (jsou předem poučeny o nevhodnosti tahání druhých a možnosti ublížení) a vytvořily tím stěnu.

Průběh aktivity:

V roli vlka jsem přišla zničit i tento cihlový dům. Snažila jsem se na zeď útočit, děti podlézat, přeskakovat, rozpojit je, což se mi dle předpokladu nepodařilo.

Obrázek 31: Děti tvoří zeď cihlového domku

Zhodnocení dne: Jak jsem již předeslala, práce prostřednictvím DV je dětem blízká.

Během loučení s prasátkem (i u dalších aktivit) se stávalo, že některé dítě není zcela při věci a následně se snaží situaci zachraňovat vykřikováním náhodných informací či odpovědí, což se snažím odbourat a děti průběžně aktivizovat mluvou, společným jednáním. K rekvizitě prasátka však děti v roli přistupovaly velmi citlivě, přirozeně ukázaly svou

laskavost a starostlivost, a naprosto nepotřebovaly mé vedení. Opíraly se o vlastní zkušenost při loučení s rodiči v MŠ, zapojily také fantazii. Úkol zakončily hromadným objetím prasátka.

Narativní pantomima je dětmi velmi oblíbená a mnou často využívaná metoda. V průběhu činnosti nenastal žádný problém, děti se vžily do vyprávění, držely napětí a pozornost, byly uvolněné a svým emocím dopřávaly svobodný průchod. Zapojily tělo, gesta, pracovaly s mimikou.

Pro stavbu slaměného domku si děti zvolily velké papírové kostky, já jsem za asistence kolegyně stavěla dřevěný dům z molitanové stavebnice – chtěla jsem, aby děti bez rizika ublížení sobě nebo nám domeček opravdu rozmetaly. V roli vlka jsem si mohla dovolit poměrně hodně, protože děti mě znají a ví, že tímto způsobem pracuji – byly předem upozorněny na brzkou přítomnost vlka, který byl od paní učitelky jasně oddělen velkou růžovou mikinou. Přesto jsem v očích několika z nich zaznamenala reálný strach, představivost mají zjevně velmi barvitou. Postavu vlka jsem proto ztvárnila lehce komicky a děti se nakonec vyloženě bavily. Stejně tak otočené role byly velkým zážitkem – beztrestně někomu něco zbořit bylo pro děti velmi uspokojující. Smály se a žádaly opakování aktivity. Stavěli jsme tedy ještě samostatně domky z malých kostek, které byly následně zase zbourány.

Ulička názorů byla pro mě i děti zcela novou aktivitou, možná právě proto jsme z ní měli všichni silný zážitek. Když jsem vedla naše prasátko uličkou, jeho dětmi ozvučené myšlenky se doslova rvaly o pozornost. Děti zpětně popsaly uličku jako jeden velký zmatek, ale uvedly také, že nerozhodnosti prasátka rozumí, že se s ní samy také setkaly.

U lidské zdi mě překvapilo, s jakou rozhodností a současně jemností se děti držely a odmítaly přes sebe vlka pustit. Přestože věděly, že se jedná o hru a po celou dobu se smály (v roli vlka jsem občas padala, zakopávala), koncentrovaně spolupracovaly a reálně tvořily pevnou stěnu, kterou jsem měla problém kdekoliv napadnout. Současně dbaly na to, aby si vzájemně neublížily.

Ne vždy se mi dařilo fotografií kvalitně zachytit průběh akce – často probíhala živelně a rychle. V případě lidské zdi jsem telefon vzít do ruky vůbec nestihla, děti mě donutily se skutečně soustředit a vymýšlet taktiku útoku. Stěnu si však moc přály zkusit znovu – přiložená fotografie tedy pochází z následujícího týdne.

2.1.1.2.3 DEN SEDMÝ – HLAVNÍ ČÁST

- Rituál, rekapitulace včerejší činnosti
- Co dělají prasátka celý den? (improvizace)

Cíl aktivity: Improvizovat, pracovat s imaginací. Jednat za postavu výrazově i pohybem.

Popis aktivity: Pracujeme s improvizací a na koberci rozehráváme dětmi navrhované činnosti a situace.

Průběh aktivity:

U: Prasátka se vlkovi naštěstí ubránila, poučení bráškové si postavili své domečky také z cihel, a co teď? Co by mohla prasátka dělat v domečcích nebo venku na zahradě? D: Pracovat! Uklízet. Papat! Jo, jablíčka! Nebo toust.

Prasátka v domě

- vaří z různých ingrediencí (jablko, hruška, pomeranč, vejčička, pizza, rajče, listy) a svůj výtvar poté ochutnávají
- myjí nádobí
- vysávají
- vytírají podlahu
- leští okna
- odpočívají.

Obrázek 32: Prasátka myjí podlahu

Obrázek 33: Prasátka leští okna

○ **Pohybová hra „Zachraň se, prasátko!“**

Cíl aktivity: Zlepšovat postřeh a ohleduplnost k ostatním. Orientovat se v prostoru. Dodržovat pravidla hry.

Popis aktivity: Děti se rozdělí do dvou skupin – vlci s hnědými a prasátka s růžovými ocásky za pasem (možnost nechat prasátka v početní převaze a následně děti prostřídat). Vyhrává skupina, která dřív připraví tu druhou o ocásky – děti si je nesmí bránit rukama. Skupiny se následně prostřídají.

Průběh aktivity:

U: Prasátka, s takovým vlkem není legrace. I když už jsme ho jednou vytrestali, tak se čas od času vrací, aby nás znovu zkusil chytit. Kdo vyhraje tentokrát?

Obrázek 34: Kdo vyhraje – prasátka nebo vlci?

○ **Vlčí sliby**

Cíl aktivity: Jednat v roli, vyjádřit se celou větou. Všimnout si předstíraných emocí a odlišit je do upřímných.

Popis aktivity: Děti si předáváním vlčí čepice vyzkouší roli vlka, budeme pracovat s jejich nápaditostí. Zbytek dětí zcela spontánně reagoval jako prasátka.

Průběh aktivity:

U: V naší pohádce jsme se také dočetli, že když se vlkovi nepodařila prasátka polapit, snažil se všemožně dostat za nimi do chaloupky, tvrdil, že si s nimi chce promluvit. Opravdu to tak bylo? D: Neee. Chtěl je sníst! U: Takže neříkal pravdu. Co myslíte, jak by mohl prasátka

přesvědčit, aby mu otevřela? Nasadím si teď tuhle vlčí hlavu: Prasátka, je mi velká zima, chci sej jen trošku zahřát...Co byste jim jako vlk slíbili, kdo si to chce zkusit?

D: *Prasátka, mám pro vás plyšáka. Nějakou dobrůtku. Dárek. Auto. Panenku.*

D: *(v postavení prasátek) Já nemám ráda vlky. Já tě nepustím, vlku. Tytyty! My tě nepustíme.*

U: *Nebylo by vám toho vlka líto. D:* *Neee. Jo. Ale on to jenom hraje.*

Obrázek 35: Co slíbí vlk prasátkům?

○ **Kostky emočních strategií**

Cíl aktivity: Vnímat emoční prožitky (pozitivní i negativní). Uvědomit si, že je možné projevy emocí ovládat a ukázat si jak.

Popis aktivity: Prohlédneme si kostky emočních strategií, které nabízejí možnosti, jak se vypořádat s hněvem, strachem a smutkem. Některé z nich si vyzkoušíme – odfouknutí míčku, trhání papíru, bušení do polštáře (relaxačního pytle), opírání se do zdi...

Průběh aktivity:

U: *Jak už víme, prasátka se nenechala napálit a vlkovi neotevřela. Měl z toho radost? D:* *Neee. Byl zlej. Naštvanej taky.*

U: *Přesně tak. Proč myslíte, že byl vlk tak rozzuřený? D:* *Protože je chtěl sníst. Nešlo mu sfouknout dům.*

U: *Jak se cítila prasátka? D:* *Ty se bojí vlka. On je chtěl sníst. A když jim zbořil dům, tak byli smutní.*

U: *Myslíte, že někdy mohl být smutný i vlk? D:* *Ne. Asi jo. Možná nemá žádnou mamínu.*

U: Ano, třeba je úplně sám. Prasátka mají rodiče i brášky, ale co vlk? Co by mu právě teď pomohlo? D: Cihly. Dárek. Aby šel na záchod. Nebo kdyby se s ním skamarádili prasátka.

U: Co bychom pro něj ještě mohli udělat, jak bychom mu poradili? Možná nám s nápady pomohou tyhle kostky, pojdme si v kůži rozzuřeného vlka některé věci vyzkoušet.

U: Jaké to bylo? Myslíte, že by vám to pomohlo opravdu? D: Jo. Bylo to dobrý. Hlavně to trhání papíru.

U: Máme tu také kostku strachu. Z čeho mohla mít prasátka strach? D: Z vlka. Z bouřky.

Nebo z tornáda. U: Mohla být také někdy smutná? Třeba, že by se jim stýskalo? D: Jo, po mamce. Nebo po babi.

U: Co byste jim poradili, aby se cítila lépe? D: Mně mamka vždycky půjčí telefon, když se bojím. Aby si přitulili plyšáka. Aby si pomáhali. Vidět tatku. Nebo mamku.

U: Co byste udělali s vlkem? Já bych si ho třeba ochočila a byl by to můj pes. D: Pomáhal by mi vařit. Já bych ho upekla a snědla. Já bych ho dala do pračky. Do pekla. Do vězení. Nebo ven hlídat dům. Nooo, já bych se s ním kamarádila.

Obrázek 36: Kostky emočních strategií

Obrázek 37: Strategie trhání papíru

○ Postojová osa

Cíl aktivity: Zaujímat vlastní názor a obhájit si jej. Samostatně se rozhodovat.

Popis aktivity: Finální rozhodnutí dětí, zda si vlka nechat a skamarádit se s ním, nebo jej vyhnat. Možností je také zůstat nestranný.

Průběh aktivity:

Hlasováním bylo rozhodnuto se s vlkem spřátelit.

Obrázek 38: Postojová osa

Zhodnocení dne: Improvizace je dětem vlastní a vycházejí z jejich nápadů na celodenní činnosti prasátek bylo osvěžující. Většina navržených situací se týkala úklidu, popř. vaření, kdy jsme s dětmi v návaznosti ochutnávali imaginární jídlo, které vzniklo smícháním všemožných ingrediencí; děti si tak připomněly a rozehrály emoci znechucení.

Ocásky z krepových papírů byly nakonec jen ve světle a tmavě modré barvě. Přestože byla prasátkům vždy ponechána početní převaha, první kolo vyhráli vlci, druhé pak prasátka. Děti dodržovaly pravidla hry a prohru naštěstí nebraly nijak tragicky.

U vlčích slibů jsem se po celou dobu snažila děti navést k odpovídání celou větou, nápady z nich ale padaly rychleji, než je vůbec stačily zformulovat. Vymyšlení cest k přelstění prasátek bylo nadšeně přijato, děti si tak současně uvědomily, že skutečné emoce mohou být někdy skryté za odlišnými slovy, výrazem.

Při práci s kostkami děti dokázaly poměrně bezpečně určit aktuální příčiny hněvu, příp. smutku vlka i strachu prasátek, byly schopné navrhnout konstruktivní možnosti zvládnutí problému. V rámci postojové osy také zaujaly vlastní stanovisko k situaci (někdy na základě toho, kde právě stál kamarád).

2.1.1.2.4 DEN OSMÝ (A DÁLE) – ZÁVĚR

- **Rituál**
- **Zvukový plán emoce**

Cíl aktivity: Zachytit zvukovou stránku emoce; zkusit emoci vyjádřit pomocí hudebních nástrojů a zvuků vlastního těla; vnímat její účinek.

Popis aktivity: Pomocí zvuků (rytmické tleskání, plácání rukou do stehen/do země, dupání, hra na dřívka a jiné nástroje) se budeme snažit podchytit konkrétní emoci (radosti, strachu, smutku i hněvu), měníme tempo i hlasitost, pracujeme hromadně.

Průběh aktivity:

U: Prasátka i vlk zažívala v pohádce řadu věcí – radostných, někdy děsivých nebo i smutných. Jaké zvuky by tak mohla mít emoce RADOSTI (aj.)?

○ **Pozice (štronzo)**

Cíl aktivity: Neverbálně vyjádřit emoci a její typické vnější projevy. Orientovat se v prostoru, reagovat na pokyny.

Popis aktivity: Děti se pohybují v prostoru za doprovodu tamburíny, jakmile zvuk zastavím, děti udělají „sochu“ dle zadané emoční situace, zapojíme také mimiku: rodiče se loučí s prasátko/prasátka nosí těžké cihly na stavbu/prasátka obdivuje svůj krásný dům/vlk se plíží k domečkům/vlk nahání hrůzu/prasátka se snaží skrýt apod.

Průběh aktivity:

Obrázek 39: Prasátka se schovávají před vlkem

Obrázek 40: Zvedání těžkých cihel

○ **Výtvarný happening – vytváření emocí malbou**

Cíl aktivity: Zachytit hudbou podpořený emoční prožitek výtvarnou formou.

Popis aktivity: Pohádku O třech prasátkách si během ranního kruhu připomeneme písní Jaromíra Nohavici „Tři čuníci“.⁶⁶

⁶⁶ Tri cunici – YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=4DCM0Jne8MY&list=RDM4DCM0Jne8MY&start_radio=1.

Následně provedeme emočně-výtvarnou reflexi podpořenou zvukovým efekt. Dětem sdělím, že venku vytvoříme malbu jen za pomoci našich nohou – mohou si u ní vzpomenout třeba na dlouhou cestu našich tří prasátek. Postupně jim budu pouštět ukázky čtyř písní: 1) agresivní⁶⁷, 2) veselé⁶⁸, 3) smutné⁶⁹ a 4) strašidelné⁷⁰. Je dovoleno využít jakoukoliv barvu, která se jim právě bude hodit, dle libosti mohou chodit, běhat, skákat, dupat a popustit uzdu své fantazii.

Průběh aktivity: Aktivita musela být modifikována kvůli stagnující technice ve venkovních prostorách, což mě velice mrzelo. Dětem jsem všechny čtyři písně pustila ve třídě.

Reakce dětí:

- 1) **D:** *Fuj, to řve. Proč je to tak nahlas? Taková písnička se mi vůbec nelíbí. To zpívá asi někdo naštvanej... (Křičí, zakrývají si uši.)*
- 2) **D:** *(Tančí, běhají po třídě.) Ještěěě! My to chceme pustit znovu. (reakce na konec písně)*
- 3) **D:** *Tohle je nějaký špatný. Hmm.*
- 4) **D:** *Asi přijde bubák! Jooo. Já se bojím... Pančelko, vypni to.*

Obrázek 41: Ztvárnění emocí výtvarnou formou

⁶⁷ DEATH DECLINE – Useless Sacrifice [Brutal Death Metal | Thrash Metal] - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IaJ2UHITa0o>.

⁶⁸ Pharrell Williams – Happy (Video) - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ZbZSe6N_BXs.

⁶⁹ 2 Chronicles of Narnia Soundtrack – Evacuating London – YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=UHsvmAwernY&list=PLEGw_rPdjVMWnP_CreOwr12K9VBBn5L_&index=2.

⁷⁰ Game of Thrones S8 Official Soundtrack | The Bells – Ramin Djawadi | WaterTower – YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SIuJr5kuesk>.

Na základě ukázek si vybraly jednu doprovodnou skladbu, která hrála po celou dobu jejich venkovní tvorby.

Obrázek 42: Výtvarný happening

Zhodnocení dne: V rámci hudební hry musely všechny děti zpočátku mít nutně v ruce nástroj (volila jsem pevné nástroje ze dřeva, činely, triangel...), v průběhu zjistily, že práce s tělem jim mnohdy nabízí větší zvukové možnosti. Během emocí radosti a vzteku vznikl šílený virvál, ve druhém případě se ale děti mnohem více opíraly o vyjádření zvuků tělem (dupání, plácání, bušení pěstmi do koberce, křik). Během smutku se hudební projev povážlivě zpomalil a ztišil, strach dokonce téměř nebyl slyšet. Hudební stránku emocí děti podchytily s úžasnou samozřejmostí.

Při štronzu krásně vnímaly prostor, emoční vyjádření zvládaly bez problémů, náročné však bylo setrvání ve statické pozici – neustále měly tendenci situaci rozehrávat či komentovat – co by udělaly a proč. Neberu to však jako negativní stránku věci, vzhledem k mému snažení dovést děti k samostatnému vyjádření pocitů.

Pro venkovní happening děti jednohlasně zvolily radostnou skladbu. Malba tak vlastně vznikala ve velmi pozitivním a svižném duchu, což nebylo to na škodu. Barvy děti

volily na základě libosti, ale při závěrečné reflexi vnímaly i „smutné“ barvy a roztrhané části označily jako „moc udupané“.

2.1.1.2.5 DOPLŇUJÍCÍ ČINNOSTI

Aktivity nabízené dětem mimo řízenou činnost – v průběhu volné hry.

- **Nakrm vlka!** Prohazování míčků vlčí tlamou (obručí s vlčí čepicí).
- **Stolní hra „Tři malá prasátka“**
- **Řazení obrázků děje příběhu (časová posloupnost)**
- **Omalovánky s tematikou pohádky**

2.2 ZHODNOCENÍ A VÝSLEDKY AKČNÍHO VÝZKUMU

Po realizaci lekce jsem děti pozorovala při každodenních činnostech po celý následující měsíc. Kolo emocí i obličejů byly ve třídě stále k dispozici; využívána byla převážně Kouzelná brána – děti bavila variabilita kolíček, rády měnily umístění sobě i ostatním, chtěly se sladit s pocitem kamaráda apod.

Jako největší přínos jsem vnímala začínající všímavost k emocím ostatních. Během pláče holčičky mi jiné dítě navrholo, že jí půjde předělat kolíček ke smutnému obličejí. Jako zásadní vnímám posun v jejich míře vnímavosti – krom toho, že si začaly všímat emočních projevů na obrázcích a v rámci běžně dostupných her, přistupují také citlivě k dětem, které se právě necítí dobře a spontánně nabízí řešení situace. Např. během volné hry se ve třídě zranila holčička, další dvě děvčátka k ní přišla, dělala jí společnost, hladila ji po vlasech. Já osobně jsem do situace nemusela v tu chvíli vůbec zasáhnout. Jiné holčičce se stýskalo po mamince, kamarádky jí přinesly knihu a nabídly jí, jestli si společně s nimi nechce jít prohlížet, aby jí nebylo smutno.

Zcela samostatně také řeší konflikty a problémy (pláč na základě obsazení oblíbeného místa u stolu, vylitý nápoj), jsou schopné spolu komunikovat a domluvit se na řešení. Zcela automaticky se začaly jeden druhému omlouvat, což do této chvíle také příliš nefungovalo. Vzájemně, a především nezištně si pomáhají, např. při zapomenutí části oděvu děti samy navrhy, že jej dotyčnému mohou půjčit, protože jej mají navíc.

Své emoce a náklonnost navíc začaly projevovat ve vztahu ke druhým – během dne i při odchodu domů se kamarádi objímají, hubičkují. Děti, které nebyly blízkému kontaktu příliš přístupné, po něm najednou touží...

Obrázek 43: Spontánní hra s emoční tematikou

Obrázek 44: Tak zase zítra...

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na využití metod DV při práci s emocemi v edukačním procesu v MŠ.

V teoretické části jsem se věnovala emocím jako obecnému tématu, snažila se vymezit základní emoce, na kterých mohu stavět, a popsala vývoj emocí v jednotlivých etapách života předškolního dítěte. Zabývala jsem se také otázkou, zda a do jaké míry je problematika emocí ošetřena v RVP PV a ŠVP Mateřské školy Osek – v praxi mi tato oblast nepřišla dostatečně a plnohodnotně rozvíjena. Zkoumala jsem, jak významnou roli hraje v edukačním procesu v MŠ dramatická výchova, definovala její hlavní úkoly i principy a vybrané blíže specifikovala. Poslední podkapitola teoretické části se zabývá pohádkou a její úlohou v rámci MŠ.

V praktické části jsem blíže charakterizovala pojmy „akční výzkum“ a „literárně-dramatický projekt“, popsala realizaci akčního výzkumu a zhodnotila celý jeho proces i výsledky.

Hlavním cílem mé bakalářské bylo tedy vytvoření literárně-dramatického projektu pro předškolní děti zaměřeného na práci s emocemi a jeho ověření v praxi v rámci akčního výzkumu. Cílem samotného literárně-dramatického projektu realizovaného v rámci akčního výzkumu bylo, aby děti měly alespoň základní povědomí o tom, co to emoce jsou, že jsou přirozené a správné a můžeme o nich otevřeně hovořit. Mým pedagogickým záměrem bylo zpřístupnit dětem emoce co nejpřirozenější formou. Prostřednictvím dramatických metod měly jedinečnou možnost si emoce tzv. osahat a naučit se rozpoznávat jejich vnější i vnitřní projevy.

Přínos představení akčního výzkumu shledávám v tom, že děti se začaly o emoce a jejich projevy zajímat, všimnout si jich, správně se ptát, začaly uvažovat v souvislostech a nenucenou formou přišly na konkrétní emoční strategie a dokázaly je využít v praxi.

Mým doporučením pro praxi je přistupovat k emocím s maximální opatrností, protože děti předškolního věku jsou velmi citlivé; je potřeba téma správně uchopit a své záměry konzultovat s odborníkem. Postup musí být pečlivě naplánovaný, otázky konstruktivní a dobře formulované. Při práci s dětmi se také ukázalo, že je vhodnější upřednostnit uměleckou literaturou (Oziwiczová) před metodicky zpracovanou (Couturier, Poignonec) – umělecké pojetí nebylo pro děti zavádějící jako barevné příšerky, ale naopak

dalo vyniknout podstatě emocí. Bylo zpracováno s ohledem na osobnost dítěte, jeho hodnoty a senzitivitu.

RESUMÉ

Práce je zaměřena na využití metod dramatické výchovy při práci s emocemi v edukačním procesu v MŠ. Jejím cílem bylo vytvořit literárně-dramatický projekt pro předškolní děti zaměřený na práci s emocemi. Projekt byl ověřen v praxi v rámci akčního výzkumu, jehož prostřednictvím děti získávaly základní povědomí o existenci emocí, učily se emoce vnímat, zpracovávat a hovořit o nich. Teoretická část se obecně zabývá emocemi a jejich vývojem u dětí předškolního věku. Dále sleduje vztah emocí k RVP PV, ŠVP a dramatické výchově. V praktické části je popsána samotná realizace akčního výzkumu a její výsledky.

RESUME

The text is mainly focused on the usage of drama methods when working with emotions in Kindergarten. The project was tested in practise as a part of a field research, through which children gained basic knowledge about the existence of emotions, learned how to perceive them, make sense of them and talk about them. The theoretical part explores the concept of emotions themselves and how they impact the development of preschool children. It also examines the relationship between emotions, RVP PV, ŠVP and drama education. The realization of the field research and its results are described in the practical part.

SEZNAM LITERATURY

- AMIROVÁ, Alžběta, Michaela FIEDLEROVÁ a Andrea REJCHRTOVÁ. *Metody a aktivity dramatické výchovy v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, [2019]. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-430-5.
- BEČVÁŘOVÁ, Ivana. *Výtvarná dramatika v pedagogické praxi: netradiční činnosti pro předškolní a školní věk*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0906-5.
- BIDDULPH, Steve. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Vyd. 4. Přeložil Jana PIŠTOROVÁ. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-496-0.
- ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ. *Děti a emoce: učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. 3. vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1558-3.
- EKMAN, Paul. *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-81-3.
- GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložil Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.
- GREGER, David, Jaroslava SIMONOVÁ, Martin CHVÁL a Jana STRAKOVÁ, ed. *Když výzkum mění praxi: deset příběhů učitelů a akademiků zapojených do akčního výzkumu*. [Praha]: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-224-8.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
- MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. 12. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011. ISBN 978-80-7068-250-0.
- MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 1998. ISBN 80-7068-103-9.
- MÍČKOVÁ, Jitka. *Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ*. Ilustroval Zdeňka VOŠTOVÁ. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1432-8.
- PIRODDI, Chiara. *Montessori: dětské emoce: jak naučit děti pochopit své pocity*. Přeložil Miroslava LÁNSKÁ. Praha: Euromedia Group, 2021. Esence. ISBN 978-80-242-7236-8.

POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, Iva. *Emoce: regulace a vývoj v průběhu života: funkce a zákonitosti emocí, sociální a kulturní souvislosti, měření emocí*. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5128-3.

RICHTER, Luděk. *Pohádka-- a divadlo*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. ISBN 80-902975-2-8.

SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 3. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2009. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-648-3.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

WHARAM, Jane. *Emoční inteligence: cesta do středu sebe sama*. Praha: Práh, 2014. ISBN 978-80-7252-542-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Emotivita | Emoce, afekty, nálady, citové vztahy. *Studium psychologie* [online]. Copyright © 2020 Všechna práva vyhrazena [cit. 27.03.2022]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/13-emozivita-emoce-afekty-nalady.html>

KOCÁBKOVÁ, Lenka. Rozvíjíme empatii u dětí předškolního věku. *Metodický portál: Články* [online]. 17. 12. 2010, [cit. 2022-06-25]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/9887/ROZVIJIME-EMPATII-U-DETI-PREDSKOLNIHO-VEKU.html>>. ISSN 1802-4785

LEGERSKÁ, Kateřina. *Práce s pohádkou v mateřské škole* [online]. Hradec Králové, 2016 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kt5ozu/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. září 2021, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 12.06.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>

Vnímám, cítím, myslím... | *Psychologie.cz. Homepage / Psychologie.cz* [online]. Copyright © Copyright Mindlab s.r.o. [cit. 22.01.2022]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/vnimam-citim-myslim/>

PRAMENY VYUŽITÉ V PRAKTICKÉ ČÁSTI

BRASSEUR, Philippe. *1001 her s knížkou: jak udělat z dítěte skutečného čtenáře.*

Ilustroval Michaela BERGMANNOVÁ, přeložil Hana HOLUBKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1754-1.

COUTURIER, Stéphanie a Maurèen POIGNONEC. *Knih aktivit – Já a moje emoce.*

Písek: Jiri Models, 2020. ISBN 859-55-9382-693-6.

GRUBERT, Angelika. *Hry pro zvládání emocí: pro děti 4-10 let.* Ilustroval Libor

DROBNÝ, přeložil Alena BEZDĚKOVÁ. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1863-0.

MRÁZKOVÁ, Eva. *Pohádky o zvířátkách.* Ilustroval Aleš ČUMA. V Brně: CPress, 2021.

ISBN 978-80-264-3898-4.

OZIEWICZ, Tina. *Co dělají pocity?.* Ilustroval Aleksandra ZAJĄC, přeložil Anna

HALFAROVÁ. Brno: Host, 2021. ISBN 978-80-275-0798-6.

RYCHECKÝ, Saša. *Dramatická výchova nejen pro školu.* Brno: Lužánky – středisko

volného času, 2012. Metodika (Lužánky – středisko volného času). ISBN 978-80-85038-01-9.

DEATH DECLINE – Useless Sacrifice [Brutal Death Metal | Thrash Metal] - YouTube.

YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 26.06.2022]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=IaJ2UHITa0o>

Game of Thrones S8 Official Soundtrack | The Bells - Ramin Djawadi | WaterTower -

YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit. 26.06.2022]. Dostupné

z: <https://www.youtube.com/watch?v=SIuJr5kuesk>

2 Chronicles of Narnia Soundtrack – Evacuating London – YouTube. YouTube [online].

Copyright © 2022 Google LLC [cit. 26.06.2022]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=UHsvmAwernY&list=PLEGw_rPdjjVMWnP_CreOwr12K9VBBn5L_&index=2

Pharrell Williams – Happy (Video) - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022

Google LLC [cit. 26.06.2022]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=ZbZSe6N_BXs

Tri cunici – YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2022 Google LLC [cit.

20.06.2022]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=4DCM0Jne8MY&list=RDMM4DCM0Jne8MY&start_radio=1

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Kouzelná brána.....	25
Obrázek 2: Jak se dnes cítím?	25
Obrázek 3: Količky se značkami dětí.....	25
Obrázek 4: Kolo emocí ⁷¹	25
Obrázek 5: Důvěra staví mosty. ⁷²	27
Obrázek 6: Smutek vdechuje vůni šály. ⁷³	28
Obrázek 7: Stud si hloubí v zemi jámy a zahrabává se do nich jako krtek. ⁷⁴	28
Obrázek 8: Emoční pexeso ⁷⁵	31
Obrázek 9: Plachost.....	32
Obrázek 10: Smutek.....	32
Obrázek 11: Hněv.....	32
Obrázek 12: Radost.....	32
Obrázek 13: Tvorba emočních smajlíků.....	34
Obrázek 14: Smutný smajlík.....	34
Obrázek 15: Překvapený smajlík.....	34
Obrázek 16: Emoční karty ⁷⁶	36
Obrázek 17: Co s tělem dělá hněv?	36
Obrázek 18: Jak se projevuje radost?	36
Obrázek 19: Skládání obrázku batohu.....	39
Obrázek 204: Rituál.....	40
Obrázek 21: Četba pohádky.....	40
Obrázek 22: Ahoooj, prasátko!	42
Obrázek 23: Společné objetí prasátka.....	42
Obrázek 24: Chůze po úzké cestě.....	44
Obrázek 25: Válení v bahně.....	44
Obrázek 26: Učitel v roli rozfoukává domek.....	46
Obrázek 27: Prasátka ve slaměném domečku.....	46
Obrázek 28: Děti v roli vlka.....	46
Obrázek 29: Rozboření dřevěného domečku.....	46
Obrázek 30: Prasátko v uličce názorů.....	47
Obrázek 31: Děti tvoří zeď cihlového domku.....	48
Obrázek 32: Prasátka myjí podlahu.....	50
Obrázek 33: Prasátka leští okna.....	50
Obrázek 34: Kdo vyhraje – prasátka nebo vlci?	51
Obrázek 35: Co slíbí vlk prasátkům?	52
Obrázek 36: Kostky emočních strategií ⁷⁷	53
Obrázek 37: Strategie trhání papíru.....	53
Obrázek 38: Postojová osa.....	54
Obrázek 39: Prasátka se schovávají před vlkem.....	55
Obrázek 40: Zvedání těžkých cihel.....	55

⁷¹ COUTURIER, Stéphanie a Maurèen POIGNONEC. Kniha aktivit – Já a moje emoce. Písek: Jiri Models, 2020. ISBN 859-55-9382-693-6.

⁷² OZIEWICZ, Tina. Co dělají pocity?. Ilustroval Aleksandra ZAJĄC, přeložil Anna HALFAROVÁ. Brno: Host, 2021. ISBN 978-80-275-0798-6.

⁷³ OZIEWICZ, pozn. 72.

⁷⁴ OZIEWICZ, pozn. 72.

⁷⁵ COUTURIER, POIGNONEC, pozn. 71.

⁷⁶ PIRODDI, pozn. 16.

⁷⁷ PIRODDI, pozn. 16.

Obrázek 41: Ztvárnění emocí výtvarnou formou.....	56
Obrázek 42: Výtvarný happening	57
Obrázek 43: Spontánní hra s emoční tematikou.....	59
Obrázek 44: Tak zase zítra... ..	59

PŘÍLOHY

O třech prasátkách

Tři malá prasátka žila vesele se svými rodiči, skotačila, svými rypáčky ryla všude ostošest a neúnavně zkoumala okolní svět. Jak už to tak v životě chodí, dorůstajícím prasátkům začínal být jejich domov těsný a stále víc toužila po tom vypravit se dál a jinam, prostě kamkoliv, kde by si o sobě rozhodovala sama a nemusela poslouchat příkazy a rady rodičů.

„Maminko, a tatínku, pusťte nás do světa,“ žadonila stále častěji prasátka. A mamince a tatínkovi nezbylo nic jiného než souhlasit a popřát svým dětem, ať se jim na toukách světem daří. Mamince sice potají ukápla slzička, ale přesto odhodlaně řekla: „Dobře, prasátka moje, starali jsme se o vás, dokud jste to potřebovala, teď už to zvládnete sama. Tak běžte, pomatujte na slušné vychování a dávejte si dobrý pozor na vlky, ti mají odjakživa na prasátka zálusk.“

Právě začínalo léto a prasátka si plnými doušky užívala nově nabyté svobody, jejich výpravy po okolních lesích a loukách přinášely jedno dobrodružství lepší než druhé a jeden neobvyklý zážitek střídal druhý. Po cestě prasátka potkala mnoho zajímavých zvířat, se všemi se ráda zastavila na kus řeči a všichni je mezi sebou radostně vítali, neboť prasátka vskutku byla zábavnými společníky, a navíc léto je na seznamování se s novými kamarády jak stvořené. Prasátka také se zaujetím sledovala lidské zvyklosti. Jak se začaly krátit dny a rána se stávala čím dál chladnějšími, všimla si prasátka, že jsou jejich noví přátelé stále zaneprázdněnější. Někteří sháněli zásoby na zimu, jiní si stavěli nebo opravovali pelíšky, domečky, doupata. Chlad, mlhy a déšť stále častěji prasátkům znepříjemňovaly život a prasátka si uvědomila, že jim chybí domov. Tušila, že by se měla pustit do práce jako všichni ostatní a připravit se na nadcházející zimu. Jenže jak na to? Prasátka se mezi sebou radila, jak si obstarat střechu nad hlavou, ale nemohla se shodnout.

„Já si postavím domeček ze slámy,“ rozhodlo se nejlínější prasátko. „Domek bude hotový natotata, a navíc mě bude sláma pěkně zahřívát.“

Ale nikdo s ním nesouhlasil: „Domek ze slámy nic nevydrží a vítr skrz něj bude profukovat, v takovém domečku moc útulno a bezpečno nebude, tam bychom bydlet nechtěli.“ Ale nejlínější prasátko si nedalo říct, sehnalo si slámu a domeček mělo během jednoho dne hotový. A pak si dál hrálo a lelkovalo.

Druhé prasátko, které nebylo tolik lenošné, se rozhodlo pro dřevěný domek. Sice zabere víc času nasbírat dříví a pak z něj stavět, ale zato bude jeho obydlí bezpečnější a také se zde bude víc držet teplo. Prasátko pilně pracovalo po pět dní, pěkně se u stavění zapotilo, ale nakonec se dmulo pýchou nad svým výtvořem.

Třetímu prasátku se ale příliš nezamlouval ani dřevěný domeček. „Myslím si, že pořádný domeček se dělá jinak. Domeček, který by mě chránil před nepřízní počasí, ale i nepřáteli, je přece potřeba dobře promyslet a naplánovat, musí se mu věnovat víc času a práce, nejde ho udělat jen tak halabala.“ A třetí prasátko se rozmýšlelo, dívalo se po okolí, jak staví ostatní, a nakonec se rozhodlo, že si postaví domeček z cihel. Vědělo, že jeho domek musí být postaven na pevných základech, aby byl odolný vůči větru a dešti, proto neúnavně odkopalo spoustu hlíny. Jeho bratříčkové chodili kolem něj, kroutili hlavami nad tou zbytečnou námahou a zvali ho, ať se připojí k jejich hrám. Ale třetí prasátko se nedalo zlákat a dál nosilo cihly, trámy, střešní tašky, míchalo maltu. Jeho domeček sice rostl pomalu, ale jistě.

„Ne, ne, bratříčkové, napřed práce, potom zábava. Až dokončím svůj dům, pak si s vámi zase budu hrát, teď mi dejte pokoj.“

Jednoho dne prasátka objevila poblíž svých domečků vlčí stopy. Zarazila se a vzpomínala: Co že to říkala maminka? Před vlkem se mějte na pozoru. Prasátka tedy vzala nohy na ramena a každé pelášilo se ukrýt před vlkem do svého domku.

Vlk mezitím číhal u slaměného domečku a už se mlsně olizoval při představě vypaseného nejlínějšího prasátka. „Pojď ven, prasátko! Potřebuju ti něco říct,“ volal vlk přede dveřmi.

„Ba ne, vlku, není mi dobře, raději zůstanu doma,“ vylouvalo se polekané prasátko.

„Však já se k tobě dostanu raz dva, protože ta tvoje chatrč nic nevydrží,“ pomyslel si vlk, zhluboka se nadechl a zafoukal na chaloupku. A měl pravdu: po prvním vlkově fouknutí se stébla slámy rozletěla do všech stran a z chaloupky zbyla jen rozčepýřená hromádka slámy. Prasátko na nic nečekalo a pelášilo se schovat ke svému bratříčkovi do dřevěného domku. Než si vlk promnul oči zaslepené prachem a rozkoukal se mezi létajícími stébly, bylo už prasátko v bezpečí. Rozzuřený vlk se hnál k dřevěnému domečku, začal bušit do dveří a volal: „Vylezte ven, prasátka, chci si s vámi promluvit!“ Prasátka se strachy choulila k sobě a radila se, co rychle podniknou. Prostřední prasátko zakvičelo: „Doufám, že můj domek vydrží vlkův nápor. Ale pojď, bratříčku, raději zapřeme dveře, ať je vlk nevyrazí.“

Hladovému vlku už se sbíhaly všechny sliny a vychytrale si říkal, že všechno zlé je pro něco dobré. Jedno prasátko mu sice uteklo, ale teď bude mít prasátka dvě! Když mu prasátka ani tentokrát neotevřela, obhlédl dřevěný domeček ze všech stran a pomyslel si, že dostat se dovnitř pro něj bude hračka. A tak se zase zhluboka nadechl. Když zafoukal poprvé, v chaloupce to pořádně zavržalo, zapraskalo a stěny se povážlivě nahnuly. Prasátka strachem vytřeštila oči a s ještě větším úsilím se opřela do dveří. Ale nic nepomohlo, když vlk zafoukal podruhé, bum bác – chaloupka se rozpadla jako domeček z karet. Vyděšená prasátka uháněla jako o život ke svému bratříčkovi. Třetí prasátko všechno sledovalo z okna svého cihlového domečku a rychle otevřelo dveře dokořán, aby mohli jeho bratříčci vběhnout do bezpečí. Třetí prasátko za nimi hned zabouchlo dveře a zamklo na dva západy. A právě včas, neboť rozběsněný vlk byl prasátkům v patách. Vzápětí se ozvaly hlasité rány, jak vlk tloukl na dveře. Opět se pokoušel prasátka přesvědčit, aby otevřela dveře, že si s nimi chce jen promluvit, ale tušil, že se mu to nepovede ani do třetice. Obcházel tedy cihlový domeček a dumal, jak se dostat dovnitř ke šťavnatým prasátkům. Obešel domeček zprava – a nedostal žádný nápad; obešel ho zleva – a byl v koncích. Sem se jen tak nedostane, toto je pořádné stavení s důkladnými základy, tady pravděpodobně foukáním nic nezmuže. Přesto se ale vlk zhluboka nadechl a zkusil: jednou – fííí, podruhé – fúúú, potřetí – fiúfiúfiú. Ale marná snaha, domeček dál stál, jako by se nic nestalo, a prasátka z okna sledovala zbytečné vlkovo dmutí. Už se pomalu začínala radovat, když vtom si všimla, že vlk opřel o stěnu domku žebřík a začíná se škrábat nahoru na střechu. Co zase chystá ten nezvaný návštěvník? Nejmodřejší prasátko ale brzy prokouklo vlkovu léčku: vlk se k nim chce dostat komínem. A opravdu: vlk už strkal čumák do komína a nakukoval dovnitř.

„Co teď uděláme, bráškové?“ drkotalo zuby vystrašené první prasátko.

„Rychle, musíme zapálit oheň!“ volalo třetí prasátko a běželo pro papír, dřevo a zápalky.

Mezitím se vlk rozhodl spustit komínem do kuchyně. Otvor v komíně byl sice příliš úzký, zato vlkův hlad opravdu velký, tak vlk dlouho neváhal a lezl dolů, i když si vůbec nebyl jistý, zda se mu to podaří. Namáhal se a lopotil, napřel všechny síly a v jeho úsilí ho poháněla vidina tří chutných prasátek. A opravdu se mu podařilo slézt až dolů do kuchyně. Ale vlkova námaha nebyla odměněna podle jeho představ. V koutě sice viděl tři vylekaná prasátka, ale současně ucítil nějaký podivný zápach, jako když se něco pálí nebo škvaří, a vmžiku poznal, co že to vlastně hoří a dýmá. Jeho vlastní kožich! Hoří mu ocas! Jauvajs,

achich, to to bolí! A vlk s hořícím chvostem vylétl z kuchyně jak namydlený blesk a venku lítal jak zběsilý, aby se mu podařilo uhasit oheň a ochladit popálenou kůži.

Tři prasátka vesele tancovala kolem stolu a radovala se, jak dala vlkovi za vyučenou. Ten už se nevrátí, příště si na ně nechá zajít chuť!

Ale poučení si z této příhody nevezal jenom vlk, ale také dvě lenivá prasátka. Od strašlivé vlkovy návštěvy první dvě prasátka už totiž nebyla vůbec lenivá. Pochopila, že jejich bratříček se před stavbou rozhodl správně a že byla hloupá, když se mu vysmívala. Už věděla, že je potřeba stavbě obydlí věnovat patřičné úsilí a také si ji pořádně promyslet. Obě prasátka se bez odkladů pustila do stavby cihlových domečků s důkladnými základy a s hlavami plnými plánů neměla na zábavu a radovánky ani pomyslení.

Když byly oba domečky hotové, příběhlo třetí prasátko na návštěvu k bratříčkům, pochválilo jim nové příbytky a vesele volalo: „Bráškové, už jsme se všichni dost napracovali. Pojdte si hrát, teď je ten pravý čas na zábavu!“

Po čase se po okolí zase toulal vlk, a když zpovzdálí sledoval dým stoupající ze tří komínů, vzpomněl si, jak ho prasátka přelstila, a také na tu strašnou bolest popálené kůže. Zamračil se, smutně zavyl, stáhl ocas mezi nohy, otočil se k domečkům zády a běžel do lesa. A víckrát už sem nepřišel.